

**T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI İLE 3-6 YAŞ ARASI
ÇOCUKLARDAKİ DAVRANIŞ SORUNLARININ EBEVEYN ÖZ
YETERLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

Banu ARSLAN

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. EMEL SARI GÖKTEN**

İstanbul, 2019

**T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI İLE 3-6 YAŞ ARASI
ÇOCUKLARDAKİ DAVRANIŞ SORUNLARININ EBEVEYN ÖZ
YETERLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

BANU ARSLAN

174102031

Tez Danışmanı

Doç. Dr. EMEL SARI GÖKTEN

İstanbul, 2019

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

GENEL BİLGİLER

Öğrenci No	: 174102031
Öğrenci Adı Soyadı	: Banu Arslan
Anabilim Dalı	: Klinik Psikoloji
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Emel Sarı Gökten
Tezin Başlığı	: ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI İLE 3-6 YAŞ ARASI ÇOCUKLARDAKİ DAVRANIŞ SORUNLARININ EBEVEYN ÖZ YETERLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAĞI

Toplantı Tarihi	: 28.06.2019	Saati	: 17:00
Öğrenci Savunmaya	: ☒ GELDI		
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca tez bilimsel olarak incelenmiş, adayın tez çalışmasını sunmasının ardından, adaya tez çalışması ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki kararı,			
☒ OY BIRLIGI ☐ OY ÇOKLUGU			
☒ Yapılan savunma sınavında adayın başarılı bulunması sonucunda tez KABUL edilmiştir.			
☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda tezin DÜZELTİLMESİ için ay EK SÜRE verilmesinin Enstitü Müdürlüğüne önerilmesi kararı alınmıştır. (en fazla 3 ay)			
☐ Yapılan savunma sınavının sonucunda tezin REDDEDİLMESİ kararı alınmıştır.			
Savunmada Tezin Başlığı	: ☒ Değişti ☐ Değişmedi		
Tezin Yeni Başlığı	: Çocuk Yetiştirme Tutumları İle 3-6 Yaş Arası Çocuklardaki Davranış Sorunlarının Ebeveyn Öz Yeterliği Üzerindeki Etkileri		
Öğrenci Savunmaya	: ☐ GELMEDI		
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca yukarıda belirtilen tarih ve saatte Tez Savunma Jürisi toplanmış ancak ilgili öğrenci savunma sınavına gelmemiştir. Adayın tez çalışmasını Jüri önünde sunmadığı için yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki kararı,			
☐ OY BIRLIGI ile REDDEDİLMİŞTİR.			

ile almıştır.

Tez Sınavı Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Danışman Üye	Doç. Dr. Emel Sarı Gökten	
Üye	Doç. Dr. Gül Eryılmaz	
Üye	Dr. Öğretim Üyesi Tuğba Arzu Özal İldeniz	

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Çocuk yetiştirme tutumları ile 3-6 yaş arası çocuklardaki davranış sorunlarının ebeveyn öz yeterliği üzerindeki etkileri” adlı çalışmanın, tarafımda, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir desteğe başvurmadan yazıldığını ve faydalandığım kaynakların kaynakça bölümünde gösterilmiş olan kaynaklardan oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

10.06.2019

Banu ARSLAN

TEŞEKKÜR

Tez araştırmamda emeği geçen ve tım sorularıma hızlı bir Şekilde karşılık veren tez danışmanım Doç. Dr. Emel Sarı GÖKTEN'e yardımlarından dolayı teŐekkürlerimi sunarım.

Araştırma boyunca benden yardımlarını ve desteklerini esirgemeyen geçmişteki ve Őimdiki tım öğretmen arkadaşlarıma ve velilerime, okul yöneticilerine, yakın arkadaşlarıma ve ayrıyeten teknik konularda tım bilgeliğiyle çalışmama büyük ölçüde destek sağlayan ve zamanını benden esirgemeyen arkadaşım Ayşen YENİ'ye teşekkür ediyorum.

Son olarak tım eğitim hayatımda her zaman desteğini gördüğüm, "önce ilim" diyen babam Halil ARSLAN ve annem Rabia ARSLAN'a ilim ve bilim yolculuğumda her daim beni teşvik ettikleri ve maddi manevi yardımlarını esirgemedikleri için Őükranlarımı sunuyorum.

Banu ARSLAN

ÖZET

(ARSLAN, Banu, Yüksek Lisans, İstanbul, 2019)

Ebeveyn tutumları ile 3-6 yaş arası çocuklardaki davranış sorunlarının ebeveyn öz yeterliği üzerindeki etkileri

Araştırmanın amacı, çocuk yetiştirme tutumları ile 3-6 yaş arası çocuklardaki davranış sorunlarının ebeveyn öz yeterliği üzerindeki etkilerinin incelenmesidir.

Yapılan bu araştırma doğrultusunda 3-6 yaş arasında çocuk sahibi olan 33'ü erkek 137'si kadın olmak üzere toplamda 170 ebeveyn'e bazı ölçekler uygulanmıştır. Ölçekler Kâşif Eğitim Kurumları Bahçelievler ve Yenibosna şubeleri ile İstanbul ilinin Bahçelievler ilçesinde yaşayan ebeveynlere uygulanmıştır. Uygulanan ölçekler arasında Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği, Ebeveyn Tutum Ölçeği, Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği ve sosyodemografik bilgi formu yer almaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; katılımcıların cinsiyet, eğitim durumu, çalışma durumu ve gelir durumlarına göre Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği (EYÖ) puanları karşılaştırıldığında gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır. Kadınların EYÖ ortalama puanı erkeklerden yüksektir. Sosyodemografik bilgiler kendi içinde incelendiğinde yüksek lisans ve üzeri, çalışmayan, 3001-4000 TL gelir düzeyine sahip olan kişilerin öz yeterlik düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların yaşı ile "Ebeveyn Yetkinlik" ölçek puanı arasında korelasyon incelendiğinde negatif yönde, çok zayıf, istatistiksel olarak anlamlı olmayan doğrusal ilişki bulunmuştur. Katılımcıların "Ebeveyn Yetkinlik" ölçek puanı ile "Ebeveyn Tutum" ölçeği alt boyut puanları arasındaki doğrusal ilişkiler incelendiğinde, "koruyucu" alt ölçek puanı ile negatif yönde, "izin verici" alt boyut puanı ile pozitif yönde, zayıf düzeyde, istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar bulunmuştur. "Demokratik" ve "otoriter" alt boyut puanları ile bulunan korelasyonlar istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Katılımcıların "Ebeveyn Yetkinlik" ölçek puanı ile "Okul Öncesi Davranış Sorunları Tanımlama" ölçeği alt boyut puanları arasındaki doğrusal ilişkiler incelendiğinde, tüm alt boyutlar ile negatif yönde, istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar bulunmuştur.

Bu çalışma özellikle davranış sorunlarının ebeveyn öz yeterliği üzerindeki etkileri açısından önem arz etmektedir.

Anahtar kelimeler: Ebeveyn Öz Yeterliği, Öz Yeterlik, Davranış Sorunları, Ebeveyn Tutumları

ABSTRACT

Arslan, BANU, Master, İstanbul, 2019

The effects of Parental attitudes and behavioral problems in children aged 3 to 6 years on parental self-efficacy

The aim of the study is investigation of effect of Parental attitudes and behavioral problems in children aged 3 to 6 years on parental self-efficacy.

In line with this research, some scales was applied to 170 people who have children aged 3-6 years consisting of 33 men and 137 women. The scales were applied to the parents living in the Bahçelievler district of the Istanbul province and Kaşif Educational Institutions Bahçelievler and Yenibosna branches. The scales used included the Parenting Scale, the Parental Attitude Scale, and the Pre-School Behavior Problems Screening Scale.

According to the findings of the study; There was no statistically significant difference between the groups according to the gender, educational status, working status and income status of the participants. The average EYÖ score of women is higher than men. When sociodemographic information is examined in itself, it is determined that self-efficacy levels of people who have master's degree and above, who do not work and have income level of 3001-4000 TL are higher. When the correlation between the age of the participants and the Parental Competence Scale score was examined, a very weak, non-statistically significant linear relationship was found. When the linear relations between the Parental Self-Efficacy Scale score and the Parental Attitude Scale subscale scores were examined, the protective subscale score was found to be negative, and the Affirmative subscale score was positive and weak, statistically significant correlations were found. The correlations with the democratic and authoritarian sub-dimension scores were not statistically significant. When the relationship between the Parental Competence Scale score of the participants and the sub-dimension scores of the Pre-School Behavior Problems Identification Scale were examined, statistically significant correlations were found with all sub-dimensions in negative direction.

This study is particularly important in terms of the impact of behavioral problems on parental self-efficacy.

Key Words: Parental Self-Efficacy, Self-Efficacy, Behavioral Problems, Parental Attitudes

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i
TEŞEKKÜR	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLOLAR DİZİNİ	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
SİMGELER LİSTESİ.....	ix
1. GİRİŞ	1
2. LİTERATÜR BİLGİSİ	3
2.1. ÖZ-YETERLİK	3
2.1.1. Bilişsel Süreçler	4
2.1.2. Motivasyonel Süreçler	4
2.1.3. Duygusal Süreçler	5
2.1.4. Seçim Süreçleri.....	7
2.2. ANNE BABA TUTUMLARI.....	8
2.2.2. İzin Verici Anne Baba Tutumu.....	10
2.2.3. Hoşgörülü ve Güven Verici (Demokratik) Anne Baba Tutumu	11
2.2.4. Aşırı Koruyucu Anne Baba tutumu.....	11
2.2.5. Tutarsız Anne Baba Tutumu.....	12
2.2.6. İlgisiz Anne Baba Tutumu.....	13
2.3. Davranış	13
2.4. Davranış Problemleri	13
2.4.1. Kavgacı, Saldırgan Davranışlar	17
2.4.2. Endişeli ve Ağlamaklı Olma Davranışı	20

2.4.3. Dikkatsizlik ve Aşırı Hareketlilik	22
2.5. Davranış Problemlerine Neden Olan Etkenler	23
2.6. OKUL ÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÇOCUKLARIN SOSYAL GELİŞİM ÖZELLİKLERİ.....	26
2.6.1. Üç Yaş.....	27
2.6.2. Dört Yaş.....	28
2.6.3. Beş Yaş	29
2.6.4. Altı Yaş.....	30
2.7. ÇOCUKLUK DÖNEMİYLE İLGİLİ KURAMLAR.....	31
2.7.1. Psikanalitik Kuram.....	31
Psikoseksüel Gelişim Kuramı.....	31
2.7.2. Psikososyal Gelişim Kuramı.....	33
2.7.3. Bilişsel Gelişim Kuramı	35
3. YÖNTEM	36
3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI	36
3.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	36
3.4. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ.....	37
3.5. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	37
3.6. ARAŞTIRMANIN MODELİ VE HİPOTEZLERİ	39
3.7. VERİ ANALİZİ YÖNTEMLERİ.....	39
4. BULGULAR.....	40
5. TARTIŞMA.....	47
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	50
KAYNAKLAR	52
EKLER.....	59
ÖZGEÇMİŞ.....	65

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1 Katılımcıların Bazı Sosyodemografik Özelliklere Göre Dağılımı	40
Tablo 2 Katılımcıların Ölçek Puanlarına ait Tanımlayıcı İstatistikler.....	41
Tablo 3 Katılımcıların Bazı Sosyodemografik Özelliklerine Göre Ebeveyn Yetkinlik Ölçek Puanları Karşılaştırmaları.....	42
Tablo 4 Katılımcıların Yaş ve Ebeveyn Yetkinlik Ölçek Puanlarına Ait Korelasyon Analizi Sonuçları	42
Tablo 5 Ebeveyn Yetkinlik Ölçek ve Ebeveyn Tutum Alt Boyut Puanlarına Ait Korelasyon Analizi Sonuçları.....	43
Tablo 6 Ebeveyn Yetkinlik Ölçek ve Okul Öncesi Davranış Sorunları Tanımlama Alt Boyut Puanlarına Ait Korelasyon Analizi Sonuçları.....	43
Tablo 7 Ebeveyn Yetkinlik yüksek Grupta Olmayı Yordayan Değişkenler: Tek Değişkenli ve Çok Değişkenli Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları.....	45
Tablo 8 Ebeveyn Yetkinlik Yüksek Grupta Olmanın Yordanmasına Ait Çok Değişkenli Lojistik Regresyon Modelinden Elde Edilen Sınıflama Tablosu	46

KISALTMALAR LİSTESİ

EYÖ	: Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği
ETÖ	: Ebeveyn Tutum Ölçeği
OÖDSTÖ	: Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği
SS	: Standart Sapma
Akt.	: Aktaran
Ark.	: Arkadaşları
el at.	: Arkadaşları (İngilizce)

SİMGELER LİSTESİ

- n** : Toplam kişi sayısı
r : Pearson korelasyon katsayısı
SS : Standart Sapma
r_s : Spearman korelasyon katsayısı

1. GİRİŞ

İnsanlar dünyaya geldikleri andan itibaren hayatta kalabilmek için başka bir insanın bakımına ihtiyaç duyarlar. İnsan, dünyaya adım attığı an itibariyle başka kişilerle ilişki kurma yetisine sahip olarak doğar (Ainsworth and Bell, 1970). Başka insanlarla ilişki içerisine girilmeye başlanan yeni süreçte bu kişiler öncelikli olarak ebeveynler olmaktadır. Ebeveynlerin, çocuğun gelişimi üzerinde büyük ölçüde etki sahibi oldukları gerçeği kaçınılmazdır. Çocuğun ruhsal gelişiminin büyük ölçüde oluşmaya başladığı 0-6 yaş arası dönemde, etkisi altında olduğu ebeveynlerin çocuğun gelişim basamaklarında sahip oldukları rolleri önemli ve büyüktür. Aile içinde gerçekleşen tecrübe ve deneyimler çocuğun davranışlarını şekillendirir ve gelecekte nasıl bir insan olacağını önemli ölçüde etkiler. Bu süreçte, ebeveynlerin sahip olduğu yeterlik düzeyi ve tutum farklılıkları çocukların davranışları üzerinde belirleyicidir. Ebeveynlerin çocuk yetiştirme stilleri ve sahip oldukları tutum ve davranışları, çocukların davranışlarının belirleyiciliği noktasında model oluşturmaktadır (Eripek, 1982).

Öz yeterlik; insanların hayatlarına tesir eden olaylar üzerinde etki sahibi olan, dizayn edilmiş performans düzeyinin üretilme kapasitelerine dair inancı olarak tanımlanır. Bandura (1994), öz yeterlik inancını bilişsel, motivasyonel, duygusal ve seçim olmak üzere 4 ana süreç aracılığıyla üretildiği belirtir. Öz yeterlik inancı kişinin işlevselliğini, etkinliğini ve yeterliliklerini yaşamın her anında etkilemektedir. Bireyin bir durum karşısında kendini yeterli gördüğü eylemleri gerçekleştirme ihtimali yüksekken, kendisini yeterli görmediği eylemleri gerçekleştirilmeme olasılığı da yüksektir.

Öz yeterlik kavramından yaşamın birçok alanında bahsediliyor olması gibi ebeveynlik kavramında da sıkça söz edilmektedir. Bandura'nın öz yeterlik konusunda belirlemiş olduğu çerçeveye uygun olarak ebeveyn öz yeterliliği konusu da çeşitli araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen farklı çalışmalarla ortaya konmaktadır (Teti and Gelfand,1991; Coleman, 1998; Hassall, Rose and McDonald, 2005; Montigny and Lacharite, 2005). Bandura da (1997) öz yeterliğin ebeveyn uygulamalarında esas oluşumlardan biri olduğu belirtmektedir.

Anne baba tutumları, çocuk ruh sağlığı gelişiminde etkin bir şekilde rol oynayan önemli etmenlerdendir. Çeşitli uzmanlar, araştırmalarında anne baba tutumlarından bahsetmektedir ve literatürde anne baba tutumlarının etkileyen ve etkilenen konumda olduğu birçok araştırma bulunmaktadır. Yavuzer (2014), anne-baba-çocuk ilişkisinin, esas olarak ebeveyn tutumlarına bağlı olduğunu ve çocuklar arasında yaşanan uyum sorununa neden olan birçok vakanın nedeninin, uygun ve yeterli olmayan ebeveyn-çocuk münasebetinin sebep olduğunu saptandığını belirtmektedir.

Çocuklarda görülen davranış problemleri, çocukların kendi yaşamlarındaki işlevselliklerini ve aile içi ilişkilerin düzeyini etkileyen önemli bir faktördür. Davranışçı psikologlar bozuk davranışların nedenlerini doğru davranışın kazanılmamış olması, bozuk davranışların edinilmiş olması, başa çıkılamayan stres durumları olarak gerekçelendirmektedir (Kotler, 2002).

Bu araştırmada, çocuğun ruhsal gelişiminde önemli olduğu düşünölen çocuklardaki davranış problemleri ve anne baba tutumlarının ebeveynlerin öz yeterlik düzeyi üzerindeki etkileri incelenecektir. Davranış problemleri ile ebeveyn tutumlarının ebeveyn öz yeterliği arasında nasıl bir ilişki olduğu, sahip olduğu davranış problemine göre çocuğun ebeveyninin öz yeterlik düzeyinin ne olduğu, sahip olduğu tutuma göre ebeveynin öz yeterlik düzeyinin ne olduğu konuları incelenecektir.

Araştırmada incelenecek esas konuların yanı sıra aşığıdaki sorular da cevaplanacaktır.

1. Ebeveynlerin eğitim düzeyi ebeveyn öz yeterliği üzerinde etkili midir?
2. Ebeveynlerin yaşı ebeveyn öz yeterliği üzerinde etkili midir?
3. Ebeveynin çalışma durumu ebeveyn öz yeterliği üzerinde etkili midir?
4. Ebeveynlerin aylık gelir düzeyi ebeveyn öz yeterlik düzeyi üzerinde etkili midir?
5. Ebeveynlerin cinsiyeti ebeveyn öz yeterlik düzeyi üzerinde etkili midir?

2. LİTERATÜR BİLGİSİ

2.1. ÖZ-YETERLİK

Bir kavram olarak, algılanan *öz-yeterlik*, “insanların hayatlarına tesir eden olaylar üzerinde etki sahibi olan, tasarlanmış performans düzeyinin üretilme kapasitelerine dair inancı” olarak tanımlanır (Bandura, 1994). Aynı zamanda Bandura (1977) öz-yeterlilik kavramını “bireyin geleceğe yönelik durumları idare edebilmek amacıyla ihtiyaç duyduğu hareket şekillerini organize etme ve ortaya koyabilme konusunda kendi kabiliyetlerine olan inancı” olarak ifade etmektedir.

Öz yeterlilik inancı, insanların kendilerini hangi hisler içerisinde bulduğunu, kendilerini nasıl güdülediğini ve nasıl davranışa döktüğünü belirler. Bu inançlar; bilişsel, motivasyonel, duygusal ve seçim olmak üzere 4 ana süreç aracılığıyla üretilir (Bandura, 1994). Öz yeterlik kuramının esas ilkesi, fertlerin kendilerini yeterli hissettikleri fiilleri gerçekleştirme ihtimallerinin güçlü; yeterli olmadıklarını muhakeme ettikleri eylemleri ortaya koyma ihtimallerinin ise zayıf olduğu yönündedir. (Arseven, 2016). Bandura (1994), güçlü bir yeterlilik duygusunun, insani olarak bir zorluğun üstesinden gelme ve kişisel olarak iyi olma halini birçok yönden geliştirdiğini ve güçlü yeterlilik duygusuna sahip olan kişilerin, zor görevlere kaçınılması gereken tehditlerden ziyade üstesinden gelinmesi gereken zorluklar olarak yaklaşmakta olduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda etkili bir bakış açısının, faaliyetlere karşı içsel ilgi ve derin bir katılıma teşvik ettiğini, kişilerin başarısızlık karşısında çabalarını artırdıklarını ve bu çabalarını sürdürdüklerini belirtir. Bireylerin, başarısız durumları, edinilmemiş olan eksik bilgi ve becerilere yüklediklerini ve bu etkili görünümün kişisel başarılar meydana getirdiğini, stresi ve depresyona karşı savunmasızlığı azalttığını belirtir. Bunun yanı sıra Bandura (1994), yeteneklerinden şüphe eden insanların, kişisel tehdit olarak gördükleri zor görevlerden uzak durduklarını, takip etmeyi seçtikleri hedeflere karşı düşük arzu ve zayıf bağlılığa sahip olduklarını, zor görevlerle karşı karşıya kaldıklarında kişisel eksikliklerine ve nasıl başarılı bir şekilde performans gerçekleştirmelerine odaklanmak yerine diğer tüm negatif sonuçlara odaklandıklarını belirtmektedir. Bu kişiler, kendi çabalarını gevşetmekte ve zorluklar karşısında çabuk pes etmektedir. Yetersiz performansı zaten eksik yetenek olarak gördükleri için yeteneklerine olan inançlarını yitirmelerine gerek kalmadan, stres ve depresyona kolayca kurban gitmektedirler. Öz yeterlilik inancı yüksek

olan insanlar sağlık konusunda iyi hissettiklerini ve kendilerine olan guvenin yu'ksek olduğunu belirtmişlerdir (Bandura 1997; Flammer 1990).

2.1.1. Bilişsel S'ure'ler

Bandura (1994), ama'lı olan bir'ok insan davranışının, değerlendirilmiş hedeflerin o'ngoru'lecek bir araya getirilmesiyle duzenlendiğini, kişisel hedef belirlemenin, yeteneklerin o'z değerlendirilmesinden etkilendiğini belirtir. İnsanların yeterlilikleri konusundaki inan'ları, inşa ettikleri ve prova yaptıkları beklenti senaryolarını şekillendirir. Yeterlilik duygusu yu'ksek olan insanlar başarı senaryolarını gorselleştirirken, yeterliliğinden ř'phe duyanlar başarısızlık senaryolarını gorselleştirir ve yanlış giden şeyler uzerinde dururlar. Duşuncenin ana işlevi insanların olayları tahmin etmelerini sağlamak ve yaşamlarını etkileyenleri kontrol etmenin yollarını geliştirmektir. Basın'lı durumsal talepler, aksaklıklar, yenilgiler karşısında g'rev başında kalabilmek, gu'lu bir yeterlilik duygusu gerektirir. Yeterliliğine karşı ř'phe duyanlar, analitik duşuncelerinde gittik'ce daha dengesiz hale gelir, arzularını duş'ururken; esnek bir yeterlilik duygusu sağlayanlar kendilerini zorlu hedeflere koyar ve performans başarısında karşılığını veren iyi analitik duş'nceyi kullanır (Bandura, 1994).

2.1.2. Motivasyonel S'ure'ler

Yeterlilik inancı, motivasyonun o'z duzenlenmesinde rol oynamaktadır ve bir'ok insanın motivasyonu bilişsel olarak u'retilmektedir (Bandura, 1994). İnsanlar kendi motivasyonlarını sağlarlar ve sağduyulu bir şekilde 'alışarak o'ngoru'yle, hareketlerine rehberlik ederler.

Bilişsel motivasyonların, farklı teoriler etrafında inşa edilmiş *nedensel nitelikler*, *sonu' beklentileri* ve *bilişsel hedefler* olmak u'zere u'ç farklı formu bulunmaktadır. Bunlara karşılık gelen teoriler, sırasıyla *y'kleme teorisi*, *beklenti-değer teorisi*, *hedef teorisi*dir. O'z yeterlik inancı, bu bahsedilen bilişsel motivasyon t'urlerinin her birinde işlenir. O'z yeterlik inancı, nedensel atıfları etkiler. Kendisini son derece etkili g'oren insanlar başarısızlıklarını yetersiz 'abaya; kendilerini yetersiz g'orenler ise başarısızlıklarını duş'uk kabiliyete bağlarlar. Nedensel atıflar motivasyonu, performansı ve daha 'ok o'z yeterlilik inancı aracılığıyla duygusal reaksiyonları etkiler (Bandura, 1994).

Beklenti-değer teorisinde, motivasyon belirli bir davranış tarzının üreteceği belirli sonuçların ve bu sonuçların değerinin beklentisiyle düzenlenir. İnsanlar, yapabilecekleri hakkındaki inançların yanı sıra, o performansın olası sonuçları üzerindeki inançları etrafında hareket ederler. Bu nedenle, sonuç beklentilerinin motive edici etkisi kısmen yeterliliğe olan inançlarla yönetilir. Bandura (1994), insanların kendi kapasitelerinin eksikliğini yargıladıklarından dolayı peşinde koşmadığı birçok cazip seçeneğin var olduğunu belirtiyor. Beklenti-değer teorisinin tahmin edilebilirliği, algılanan öz yeterlilik etkisinin dahil edilmesiyle geliştirilmiştir.

Hedeflere veya kişisel standartlara dayalı motivasyon; ‘öz tatmin ve birinin performansına karşı öz tatminsizlik reaksiyonu’, ‘hedefe ulaşmak için algılanan öz yeterlilik’ ve ‘kişinin gelişimine odaklı kişisel hedeflerin yeniden düzenlenmesi’ olmak üzere üç tür kişisel etkiler tarafından yönetilir. Öz-yeterlilik inançları motivasyona çeşitli şekillerde katkıda bulunur: İnsanların kendileri için ortaya koyduğu gayeleri belirler; ne kadar emek gösterdiklerini, zorluklar karşısında ne müddet sebat ettiklerini ve muvaffakiyetsizliklere karşı dirençlerini. Engel ve başarısızlıkla karşı karşıya kaldıklarında, yetenekleriyle ilgili şüpheleri olan insanlar çabalarını yavaşlatır veya çabucak pes ederler. Kabiliyetleri konusunda güçlü bir inanca sahip olanlar ise zorlukların altından kalkamadıklarında büyük bir emek harcarlar. Güçlü sebat, performans başarılarına katkıda bulunur (Bandura, 1994).

2.1.3. Duygusal Süreçler

İnsanların başa çıkma yeteneklerine olan inanışları, motivasyon düzeylerinin yanı sıra, tehditkâr veya güç vaziyetler sırasında ne kadar depresyon ve stres yaşadıklarını etkiler. Strese neden olan etkenler üzerindeki kontrol çalışmalarında algılanan öz-yeterlilik, kaygı uyarılmasında temel rol oynamaktadır. Tehditler karşısında kontrol sağlayabileceğini düşünen insanlar rahatsız edici düşünce kalıplarına neden olmazlar fakat tehditleri yönetemediklerine inanan insanlar yüksek kaygı uyarılımı tecrübesi yaşarlar ve çevresinin büyük bir bölümünü tehlikelerle dolu olarak görürler, olası tehditlerin ciddiyetini büyütürler ve nadiren meydana gelen şeyler için endişelenirler, bu verimsiz düşünceler yoluyla kendilerini rahatsız ederler ve işlevsellik seviyelerini bozarlar. Algılanan başa çıkabilme öz-yeterliliği, kaçınma davranışının yanı sıra kaygı uyarılımını da düzenler (Bandura, 1994).

Düşünme süreçlerini kontrol etmede algılanan öz-yeterlilik, düşünce kaynaklı stres ve depresyonun düzenlenmesinde önemli bir etkidir. Bandura (1994), makalesinde bu konudan söz ederken “Endişe ve tasa kuşlarının kafanızın üzerinde uçmasını önleyemezsiniz. Fakat onların kafanızda bir yuva kurmasını durdurabilirsiniz.” atasözünden bahsetmiştir. Bütünü rahatsız edici düşüncelerin sıklığı değil, onları kapatamamanın yetersizliğinin algılanması sıkıntının en büyük kaynağıdır. Algılanan başa çıkma öz yeterliliği ve düşünce kontrol yeterliliği, kaygıyı ve önleyici davranışı azaltmak için ortaklaşa çalışmaktadır.

İnsanlar esnek bir yeterlilik duygusu geliştirdiğinde, olumsuz etkiler olmadan zorluklara ve olumsuzluklara dayanabilirler. Bandura (1994), kendilerine hüküm verdiği öz saygı standartlarını kendilerine empoze eden insanların, kendilerini depresyon nöbetlerine sürüklediklerini belirtmektedir.

Duygusal alandaki diğer harekete geçirilmiş yeterlilik süreçleri, sağlık işlevselliğini etkileyen biyolojik sistemler üzerinde algılanan başa çıkma öz yeterliliğinin etkisiyle ilgilidir. Bandura (1994), stresin birçok fiziksel fonksiyonlara olan etkisine dikkat çekmiştir. Aynı zamanda, kontrol etme özelliğine sahip strese neden olan etkenlere maruz kalmanın olumsuz bir biyolojik etkisi olmadığından, fakat onları kontrol etme yeteneği yoksa aynı strese maruz kalmanın bağışıklık sistemini bozduğundan bahsetmektedir. İnsanlara, stres etkenlerini yönetmek için etkili araçlar sağlamanın bağışıklık sistemi üzerinde olumlu bir etkisi olabileceğine dair kanıtlar olduğunu söyler. Algılanan öz yeterliliğin sağlığı teşvik etmesinin başka yolları olduğunu da söyler. Yaşam tarzı alışkanlıkları sağlığı iyileştirebilir veya kötüleştirebilir. Algılanan öz yeterlilik; insanların sağlık alışkanlıklarını değiştirmeyi düşünüp düşünmedikleri, başarılı olmaları için gereken motivasyonu ve azmi gösterip göstermeyecekleri ve elde ettikleri alışkanlık değişimlerini ne kadar iyi korudukları gibi kişisel değişimin her aşamasını etkilemektedir (Bandura, 1994).

Algılanan öz düzenleme yeterliliği ne kadar güçlüyse sağlığı bozan alışkanlıkları azaltmada ve sağlığı artıran alışkanlıkları kendi düzenli yaşam tarzlarına uyarlamada ve bütünleştirmede o kadar başarılı olmaktadır (Bandura, 1994).

2.1.4. Seçim Süreçleri

Bandura (1994), insanların kısmen çevrelerinin bir ürünü olduğunu söyler. Bundan dolayı, kişisel yeterlilik inançları, insanların seçtiği faaliyetlerinin ve çevrelerinin türlerini etkileyerek yaşam seyrini şekillendirebilir. İnsanlar, kendi başa çıkma kabiliyetlerini aştığına inandığı durumlardan kaçınırlar fakat zorlayıcı aktiviteleri kolaylıkla üstlenirler ve idare edebilecekleri yargısına vardıkları vaziyetleri seçerler. İnsanlar seçimleriyle, yaşam gidişatlarını belirleyen farklı yetkinliklere, ilgi alanlarına ve sosyal ağlara gayret etmektedirler. Bandura (1994), seçim davranışına etki eden herhangi bir faktörün kişisel gelişimin yönünü derinden etkileyebileceğini belirtiyor. Bunun nedenini, seçili ortamlarda faaliyet gösteren sosyal etkilerin, belirli yetkinlikleri, değerleri ve ilgi alanlarını desteklemeye devam etmesi olarak açıklamaktadır.

Coleman (1998), ebeveyn yetkinliği kavramını “çocukların davranış ve gelişimleri hakkında, anne babaların olumlu doğrultuda etkide bulunabilmelerine dair sahip oldukları algı” şeklinde açıklamaktadır. Coleman’ın tanımının yanı sıra, Montigny ve Lacharite (2005) ise ebeveyn yetkinliğini; “anne babaların çocuğunun geliştirilmesiyle ilgili vazifeler üzerine sahip olduğu kendi potansiyeline hakkındaki hüküm ve akideleri” olarak tanımlamışlardır.

Öz-yeterlilik kavramı birçok alanda adından söz ettirmekte ve birçok meslek grubundan olan araştırmacıların çalışmalarına da konu olmaktadır. Bu çalışmada ebeveyn öz yeterlilik düzeyinin etkileri incelenmektedir. Ebeveyn öz-yeterliliği konusunda literatürde farklı perspektiflerden çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin; otizmliliğe sahip annelerin annesel öz-yeterliliği ile ebeveynlik bilişleri arasındaki ilişki (Kuhn and Carter, 2006), ebeveynlerin öz yeterliliğinin öz rapor ölçütleri hakkındaki güncel literatürün sistematik bir şekilde incelenmesi (Wittkowski, Garrett, Calam and Weisberg, 2017), öz-yeterlilik ve ebeveynlik kalitesi (Coleman and Karraker, 1998), nedensel nitelikler, öz yeterlilik ve stresle başa çıkma araştırmasında incelenen başa çıkma arasındaki ilişkiler (Chwalisz, Altmaier, and Russell, 1992, pp. 377-400), doğum öncesi eğitimin emzirme öz yeterlilik algısına ve emzirme başarısı üzerindeki tesiri (Tokat, Okumuş, 2003), beş ve altı yaşındaki çocukların sosyal ve duygusal entegrasyonunu tahmin etmekte ebeveynlerin benlik saygısının, esas ihtiyaçlarının ve öz yeterliliğin rolü (Buluş, Samur, 2017), üstün yetenekli çocuklara sahip ebeveynler için uygulanan eğitim

programının ailelerin ebeveyn öz-yeterlik düzeylerine ve farkındalıklarına olan etkisi (Ogurlu, 2016) ile ilgili çalışmalar literatürde mevcuttur.

Coleman ve Karraker (2000), çalışmalarında, daha fazla duygusal ve sosyal çocuk sahibi annelerde ve daha iyi eğitim görmüş, aile geliri daha yüksek ve çocuklarıyla daha önce olumlu ilişki içerisine girdiğini bildiren annelerde daha yüksek öz-yeterlilik gözlemlenmiştir.

Ebeveyn öz yeterliği kavramını Bandura da (1977) ele almış ve ebeveynlik uygulamalarında yeterlik inançlarının önemli temellerinden biri olduğunu ifade etmiştir. Motinghy ve Lacharite (2005), algılanan ebeveynlik öz yeterliğini anne babanın sahip olduğu çocuğun bakımıyla ilgili belli yükümlülükler konusunda edinmiş olduğu kendi yeterliliklerine yönelik inancı olarak tanımlamaktadır. Hadit ve Robin (1999) ise başarı ve performans konusunda öz yeterlik inancının en iyi öngörüyü sağladığını belirtmektedir.

Tek başına ebeveyn öz yeterliği kavramının irdelendiği ve detaylı bir şekilde incelendiği çalışmalar da bulunmaktadır. Hassall, Rose ve Mcdonald (2005), ebeveynlerin kendisini ne kadar yeterli bulduklarına dair yaptıkları bir araştırma bulunmaktadır. Teti ve Gelfand (1991), anne babaların yeterli ve bilgili bir şekilde ebeveynlik rollerini gerçekleştirmelerindeki beklentilerinin derecesini incelediği bir çalışma yürütmüşlerdir.

2.2. ANNE BABA TUTUMLARI

Her anne baba çocukları üzerinde farklı tutumlara sahiptir ve her bir tutumun çocuk üzerindeki etkileri farklılaşmaktadır. Çocukların davranışları anne babalarının tutumlarına göre değişebilmektedir Yavuzer (2014), anne-baba-çocuk arasındaki ilişkinin, esas olarak ebeveyn tutumlarına bağlı olduğunu ve çocuklar arasında yaşanan uyum sorununa sebep olan birçok vakanın sebebinin, uygunsuz ve yetersiz ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkilerin sebep olduğunu saptandığını belirtmektedir. Ebeveynlerin kendi çocukluk dönemlerindeki deneyimleri, günceldeki tutumlarında etkili olabilir (Yavuzer, 2014). Kendi ebeveynlerinden sert tutum görmüş bir anne veya baba, kendi çocuğuyla arasındaki ilişkide birtakım sorunlar yaşayabilir, kendi ailesinden gördüğü ve öğrendiği tutumları kendi çocuğuna aynı şekilde veya zıttı şekilde uygulayabilir.

Ebeveynlerin, çocukların toplumsallaşma sürecinde yegâne sebep olmamalarına rağmen bu süreçte esas etken olarak değerlendirilmeye devam edilmektedir. (Gül, Şendil, 2008). Ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkiden doğan etki tek yönlü değil, karşılıklıdır. Yani bu ilişkide, ebeveynler çocuklarından, çocuklar da ebeveynlerinden etkilenmektedirler. Karşılıklı bir etkileşim söz konusu olsa da ebeveynler, bilhassa erken gelişim dönemlerinde çocuklarını korumaları ve eğitim yönünde desteklemeleri açısından mesul olmalarından dolayı daha çok tesire sahiptirler (Maccoby, 2002).

Yavuzer'e (2004) göre ebeveynlerin çocuklarına karşı davranışlarını etkileyen temel etmenler şu şekilde sıraya koyulabilir:

- i. Ebeveynlerin bilinçlerinde doğum gerçekleşmeden önce nasıl bir çocuk istedikleri hakkında düşlemsel bir çocuk kavramı meydana gelir. Dünyaya adım atan çocuk, anne ve babanın zihnindeki hayali beklentilere uygunsuz olan durumda meydana gelen kırıklık sonucu, ebeveynde çocuğu reddetme tutumu meydana gelir.
- ii. Toplumun kültürel değerleri, ebeveynlerin çocuk yetiştirmeye dair olan tutumlarına tesir eder.
- iii. Yüklendikleri ebeveyn rolünden hoşnut olan ve sorumluluklarını gereğince yerine getirdiğine inanan ebeveynlerin çocuklarına karşı olan tutumları, çocuk yetiştirme hakkında bilgi sahibi olmayan, kendilerini yetersiz ve güvensiz hisseden ebeveynlere göre daha olumlu ve başarılıdır.
- iv. Sahip olduğu çocukların sayısı, cinsiyeti ve kişilik özellikleri açısından hoşnut olan ebeveynler, bu özelliklerden memnun olmayan ebeveynlere göre, daha uygun tutumlara sahiptirler (Yavuzer, 2014, sf:136).

Aile faktörü birey üzerinde, o bireyin sahip olduğu ilgilere, içinde bulunduğu ilişkilere, kendilik algısına dair birçok alanda etkilidir (Kutlu, 2014). Bu etkiler, anne baba tutumları aracılığıyla çocuklara aktarılmaktadır.

Tutum, nesne ve düşünceler ile alakadar olan kişiye veya topluma mahsus bazı değerlendirmelerdir ve duygusal, bilişsel ve davranışsal olmak üzere üç ayrı boyut içerisinde irdelenir (Aronson, Wilson and Akert, 2010). Ebeveyn tutumları ise ailenin çocuk yetiştirirken sergilemekte olduğu izlenimler, değerler, davranışlar ve yargılardır.

Kulaksızoğlu (2004) anne baba tutumlarını aşırı baskıcı (otoriter), aşırı koruyucu, demokratik ve izin verici aile tutumu olmak üzere dört alt başlıkta irdelemektedir (Akt: Biçkur, 2015).

2.2.1. Aşırı baskıcı ve Otoriter Anne Baba Tutumu

Yoğun bir şekilde eğitim uygulayan ebeveyn, çocuğu kendi oluşturdukları bir kalıba göre şekillendirme amacını güder (Yörükoğlu, 2013, sf.199). Bu tutuma sahip olan ailede büyüyen çocuğun sıkı bir şekilde kurallara uyum sağlaması beklenir. Rica içermeyecek şekilde konuşması, kötü sözler söylemesi bu tutuma sahip olan ebeveyn tarafından ayıplanır. En küçük yaramazlıklar gözden kaçmaz ve mutlaka üzerinde durulur, düzeltilmesi beklenir. Çocuk asla anne babanın sözünden çıkmamalı, onlarla tartışmamalı ve onlara hiç karşı gelmemeli ve durum ne olursa olsun çocuk boyun eğmelidir. Çocukla ilgili kararları anne baba verir. Ne giyeceğini ve ne alınacağını ebeveyn belirler. Çocuğu yola getirmek maksadıyla türü aileden aileye değişmekle birlikte ceza yöntemi uygulanır. Çocuğa seçim konusunda fikri sorulmaz. Özetle bu tür tutumların gerçekleştiği bir evde onaylanmayan ve hoş karşılanmayan davranışların sayısı oldukça fazladır (Yörükoğlu, 2013, sf.199).

Bu tür tutumlara maruz kalan çocuklar otorite figürünün bulunduğu yerlerde otoriteye boyun eğen, otorite figürünün olmadığı ortamlarda ise sapkın davranış gösterme potansiyeline sahip çocuklar olurlar (Kulaksızoğlu, 1997).

Baumrind (1966)'e göre otoriter tutuma sahip olan ebeveynler, çocuklarının kendi oluşturduğu kuralları sorgulamaksızın uymalarını ve kendi koydukları kurallara çocuklarının sorgusuzca uyum göstermelerini ve kendilerine itaat etmelerini bekler, bu durum sağlanmadığında onlara ceza uygularlar. Çocuklarının görüşlerini almazlar, bunun yerine kendi isteklerini sorgulamaksızın kabul etmelerini beklerler. Bu ebeveynleri otoritenin sağlanmasını oldukça önemserler ve çocuklar bu duruma karşı geldiklerinde çocuklarının bu çabalarını hemen bastırma girişiminde bulunurlar (Maccoby and Martin, 1983).

2.2.2. İzin Verici Anne Baba Tutumu

Otoriter tutumun aksine, disiplin yok denecek ölçüde gevşektir (Yörükoğlu, 2013, sf.200). Çocuk olumsuz davranışlar sergilese de “Çocuktur, yapar, ne bilsin.” gibi

cümlerle hoşgörülü bir şekilde karşılanır. Çocuğa sınırsız hakkın tanındığı fakat nerede durması gerektiğinin söylenmediği anne baba tutumudur. Hangi davranışın doğru, hangi davranışın yanlış olduğu ebeveynler tarafından belirtilmiş olsa da uygulama ve denetleme konusunda ebeveyn denetlemesi düzensizdir. Bu ailede cezalar verilse de ertelenir, istenen davranışın çocuk tarafından yapılması için ödül kullanarak ödün de verilir. Bu eğitim stili, çocuklarına modern bir şekilde gelişimini desteklediklerini zanneden ebeveynlerin yönelmiş olduğu mutlak bir hoşgörü yöntemidir diyebiliriz (Yörükoğlu, 2013, sf:200). Ebeveynleri tarafından sınır konmayan çocukların sorumluluk duygusu gelişmez ve çocuklar saygı kavramını egemenlik kurmak şeklinde sanarak büyürler ve gelecek yaşantılarında bencil bireyler haline gelirler (Mutallimova, 2014).

Bu tutuma sahip olan ebeveynleri çocuklarına çok fazla özgürlük alanı tanırlar, onları kontrol etmezler, bazı zamanlarda da çocuklarına karşı ihmale varan bir hoşgörü tutumu gösterirler (Baumring, 1966).

2.2.3. Hoşgörülü ve Güven Verici (Demokratik) Anne Baba Tutumu

Çocuğun gelişiminin en sağlıklı gerçekleştiği, çocuğun aileden karşılıksız sevgi gördüğü aile tutumudur (Sezer, 2010). Yavuzer (2014), anne babaların çocuklarına karşı hoşgörülü olmalarının, çocukların bazı engellemeler haricinde, isteklerine bekledikleri şekilde sahip olmalarına müsaade etmeleri anlamına geldiğinden bahsetmektedir. Böylece çocuk, ailesine yönelik bir birey olmaktadır. Ebeveynin hoşgörü düzeyinin normal düzeyde olması önemlidir. Bu düzeyin normal seviyede olması çocuğun özgüvenli, üretken ve toplumsal bir birey olmasını sağlamaktadır (Yavuzer, 2014).

Baumring (1966), demokratik tutuma sahip olan anne babaların, çocuklarından olgun davranışlar beklediğini ve gerek duyulduğunda çocuklarının kurallara uymasını beklediklerini ifade etmektedir. Yine Baumring (1966)'e göre, demokratik anne babalar yakın ve alakadar olduklarını, çocuklarına karşı hassas ve sabırlı bir şekilde kulak verdiklerini, aile içinde alınan kararlarda çocuklarının da düşüncelerini önemsediklerini ifade etmektedir.

2.2.4. Aşırı Koruyucu Anne Baba tutumu

Ebeveynin çocuğuna küçük bir bebekmiş gibi davrandığı, bunun sonucunda çocuğun kendilerine yönelik bağımlı bir kişilik oluşturmaya sebebiyet verdiği bir tutum

şeklidir. Çocuğun birçok şeyi yapabiliyor olmasını beklerler. Koydukları kurallarla çocuğu bunaltabilirler. Aile, fazla kontrolcü olmasından dolayı çocuğun kendi başına yapıyor olması gereken şeylerin sorumluluğunu üstlenir (Mutallimova, 2014).

Maccoby ve Martin (1983), ebeveyn olma konusunu, ilgi/kabul ve talep olmak üzere iki ayrı kapsamda incelemişlerdir (Demir, Şendil, 2008). İlgi/kabul ve talep durumlarının buldukları ortak kısımları baz alarak dört kısımdan oluşan bir ebeveyn özellikleri planı belirlemişlerdir. Talep ve kabul etme tutumları yüksek olarak belirlenen anne babaları demokratik; hem talep hem kabul etme tutumlarında düşük olan ebeveynleri ihmalkâr; talepte düşük olan fakat kabulde yüksek olan ebeveynleri izin verici; talepte yüksek fakat kabul etmede düşük olanları ise otoriter anne babalar olarak nitelendirmişlerdir (Demir, Şendil, 2008).

Yavuzer (1994), Kulaksızoğlu'nun dört anne baba tutumuna ek olarak, “*tutarsız*” ve “*ilgisiz*” anne baba tutumu olmak üzere iki tutum çeşidi daha eklemiştir.

2.2.5. Tutarsız Anne Baba Tutumu

Bu tutuma sahip aileler, kararlı bir duruş göstermezler. Bir gün farklı bir kural koyarken başka bir gün o kural yokmuş gibi davranabilirler. Kurallar konusunda net bir duruş sergilemez ve kurallar karşısında kararlı durmazlar. Bir duruma bazı günler kızarken bazı günler kızmazlar. Bazen çok katı davranırlarken, bazen çok yumuşak davranırlar. Yine bu tutuma sahip olan ebeveynler belirli konuları hem ödül hem ceza mekanizması olarak kullanabilirler. Bazı davranışlar bazı zamanlarda normal ve uygun karşılanırken bazı zamanlar ceza ile karşılık bulabilirler. Bu aileler, duyguları konusunda da tutarsız davranışlar sergileyebilirler. Çocuk, ebeveynin bu tutumu karşısında ne yönde bir davranış göstereceği konusunda net bir fikir sahibi olamadığından sürekli bir karmaşa durumu içinde yaşamını sürdürür (Mutallimova, 2014).

Bu tutumdaki diğer boyut ise ebeveynlerin kendi içlerinde yaşadığı tutarsızlıklardır. Kimi ailelerde anne kural koyan tutumda iken baba bu kuralları esnetici bir yapıda bulunurken kimi ailelerde ise durum tam tersidir. Bu boyutta, anne babalar çocuklarına yönelik aynı ve benzer tutumları göstermek yerine birbirlerinden bağımsız tutumlar gerçekleştirirler.

2.2.6. İlgisiz Anne Baba Tutumu

İlgisiz anne-baba tutumuna sahip olan ebeveynler çocuklarının ihtiyaçlarının farkında olmazlar. Çocuklarının ilgi alanlarına veya problemlerine karşı yeterli ilgiyi göstermezler. Bu aileler daha çok kendi dünyalarında yaşamaktadırlar ve genellikle çocuklarının hareketlerine göz yummaktadır. Çocuklarının olumsuz davranışlarını düzenleme konusunda atılım göstermezler. Bu ailelerde çocuk, sınırsız imkân ve hakka sahiptir (Mutallimova,2014). Böyle bir ailede büyüyen çocuk sınırları konusunda farkındalığa sahip değildirler ve diğer ilişkilerinde de buna benzer bir ilgi beklediklerinden sağlıklı ilişkilere sahip olamamaktadırlar.

2.3. Davranış

Davranış kavramının Türk Dil Kurumu'ndaki tanımlarına baktığımızda üç ayrı tanımla karşılaşılmaktadır. Birinci olarak davranış; “davranma işi, tutum, davranım, muamele, hareket” şeklinde tanımlanmıştır. İkinci olarak felsefi boyutu ele alınmış olup “dıştan gözlemlenebilecek tepkilerin toplamı” şeklinde tanımlanmıştır. Üçüncüsü ise ruh bilimi çerçevesinden bakılarak “organizmanın uyarılar karşısındaki tepkilerinin bütünü” olarak tanımlanmıştır. Görüldüğü üzere davranışın birden fazla tanımı bulunmaktadır. Bununla birlikte davranış kavramı birçok yazar ve kuramcı tarafından da farklı şekillerde tanımlanmaktadır.

Skinner da (1904-1990) davranışlarla ilgili çalışmalar gerçekleştirmiştir ve iki davranış türünden bahseder. Bu davranışlardan biri, uyarıcıya verilen “tepkisel davranış”, diğer davranış ise bir uyarıcı tarafından meydana getirilmemiş fakat organizmanın kendisi tarafından oluşturulan “edimsel davranış”tır (Herganahh and Olson, 1997, s.79).

Davranış tanımlamalarına baktığımızda açıkça, net bir tanım bulunmamaktadır. Davranış tanımının değişkenlik göstermesinde biyolojik, psikolojik, sosyolojik, nörolojik, fizyolojik etkenlerin yanı sıra başka birçok etkenin davranış tanımını etkilediği görülmektedir.

2.4. Davranış Problemleri

Davranış kavramında olduğu gibi davranış bozukluklarıyla ilgili de birçok tanım bulunmaktadır. Bu tanımlar gruplanırken kültürel farklılıklar, gelişim özellikleri, kuram

gibi etkenler göz önünde bulundurularak davranış sorunlarının irdelendiği görülmüştür (Kanlıkılıçer, 2005).

Literatürde davranış problemleriyle ilgili olarak yapılmış olan birçok çalışma bulunmaktadır. Ebeveyn tutumları ile okul öncesi dönemde olan çocukların davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelendiği (Dursun, 2010), çocuklardaki davranış problemleri, ebeveyn tutumları ve anne-baba bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelendiği (Bolattekin, 2014), çeşitli değişkenler açısından okul öncesi dönemdeki çocukların davranış sorunlarının incelendiği (Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, 2010), çocuk ve ergenlerde kronik koşullar, sosyoekonomik riskler ve davranış problemlerinin incelendiği (Gortmaker, Walker, Weitzman and Sobol, 1990), sosyal davranış problemlerine sahip olan altı yaş çocuklarının ailesel etkenlerin etkisinin incelendiği (Seven, 2007), okul öncesi dönemde olan çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile bu çocukların ailelerinin anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelendiği (Derman ve Başal, 2013) gibi birçok araştırma bulunmaktadır. Anne baba tutumlarının çocuklardaki davranış problemlerine etkisinin incelendiği araştırmalara da sıkça rastlanmıştır. Bu araştırmada hem anne baba tutumları hem çocuklardaki davranış problemleri etkilenen pozisyonadadır.

Tanımlama grubu içerisinde yer alan davranışçı ve bilişsel kuramı temsil eden uzmanlar, normal olmayan tutumların, gerekli olan uyumlu tutumların ve yeterliliklerin kazanılmamış oluşunu, bu davranışların yerine etkisi olmayan ve uyumsuz davranışların edinilmiş olmasından dolayı, karar alma ve ayırım yapabilme becerilerini gerektiren olumsuz arbede durumlarında, bireyin bu konulardaki yetersizliği şeklinde açıklarlar (Kotler, 2002). Özetle, davranışçılar olumsuz davranışların nedenlerini:

1. Uygun davranışın kazanılmaması,
2. Bozuk davranışların edinilmesi,
3. Başa çıkılamayan stres durumları olarak gerekçelendirmişlerdir (Kotler, 2002).

Davranış problemlerinde sapkın davranışlar konusunda Prescott (1975), duyuşsal-bilişsel kuramda, farklı bir bakış açısı sunarak bu tutumlar için “beden duyularının yoksunluğu” kuramını ortaya koymuştur. Bu kurama göre; beden duygularındaki yoksunluk ve izolasyonun beyindeki hazla ilgili nöral sistemlerin bozulmasına neden

olduğu ve bu nöral bozulmanın, bedendeki duyuların daha yüksek beyin merkezleriyle bir araya getirilmesini ve hazzın normal gelişimini engellediğini belirtilmektedir. Yani insanlar, o an için haz arayıcı hal ve hareketlerde bulduklarında, geçici rahatsızlıklarını ve fizyolojik gerilimlerini azaltmaktadırlar. Davranışın bu nörobiyolojisinin ise kısmen kültür, kısmet yoksunluk nedenleriyle şekillendiğini ileri sürmüştür (Prescott, 1975).

Gelişim psikologları, yaşa uygunluk, yoğunluk, süreklilik, cinsel rol beklentileri olmak üzere bir çocuğun davranışının sorun olarak tanımlanabilmesi için bu 4 ölçütün irdelenmesi gerektiğini vurgular.

a. Yaş a uygunluk

Tüm gelişim dönemlerinden gerçekleşmesini beklediğimiz olumlu veya olumsuz davranışlar bulunmaktadır. Bu davranışların ayırt edilebilmesi için yaş dönemi özelliklerinin iyi bilinmesi gerekmektedir. Örneğin Freud'un psikoseksüel gelişim dönemlerine göre 1-3 yaş arası olan anal dönemdeki bir çocuğun yürümeye, koşmaya, tuvalet eğitimini almaya başladığı bir dönemdir. İki yaşındaki bir çocuk yetişkinlerle birlikte basit eylemler gerçekleştirebilir ve bu sayede çocuk, edilgen bir birey olmaktan kurtularak aile etkinliklerine katılım gösteren ve ailesiyle sosyal ilişkiler kuran aktif bir birey haline gelir. (Yavuzer, 2015) Özerkleşmesiyle birlikte ebeveynden gelen tutumları sürekli reddetme, her şeye hayır deme gibi davranışlarla özerk konumunu korumaya çalışır. Sorgular ve her şeyi kabul etmez. Bu dönemdeki inat, her şeye hayır deme gibi davranışlar yaş dönemi gereğince normaldir ve görmeyi beklediğimiz davranışlar arasındadır. Dolayısıyla, bu tür davranışları bu yaş döneminde "davranış problemi", "problemlili davranış", "sorunlu davranış" olarak tanımlayamayız.

b. Yoğunluk

Bir davranışın problemlili olup olmadığını ayırt edebilmemizi belirleyecek olan ikinci ölçüt görülen ve gösterilen davranışın yoğunluğudur. Örneğin; 4 yaşında bir çocuğun zaman zaman oyuna dalması, tuvalete yetişememe gibi sebeplerle altını ıslatması normalken, bilinçli bir şekilde odadaki halaya yapması davranış problemi olarak tanımlanabilir.

c. Süreklilik

Çocuğun görülen davranışsal sorunu belirli bir süre ve ısrarlı şekilde devam ettirmesi durumudur. Örneğin; alt ıslatma davranışının davranış problemi olarak ele alınabilmesi için DSM 5'e göre, davranışın 5 yaş ve üzeri çocuklar için 3 ay ve daha fazla bir süre boyunca haftada 2 ve daha fazla gün gözlemlenmesi gerekmektedir (Morrison, 2016).

d. Cinsel rol beklentileri

Bazı davranışlar kız ve erkek çocuklarda farklı şekillerde gözlemlenebilmektedir. Kanlıklıçer (2005), bir makalesinde Weikart'ın (1998) cinsel rol beklentilerini konusunda şu açıklamasına yer verir: Daha saldırgan davranışların kız çocuklarına nispeten erkek çocukların daha çok sergilemeleri beklenirken, gösterdiği davranışlarla erkeklerin davranışlarına benzer şekilde saldırgan davranışlarda bulunan kız çocukların davranışlarının normalden sapan davranış kategorisinde değerlendirilebilir.

Yavuzer (2014), bu ölçütlere *kültürel faktörleri* de dahil etmiş, normal değerlerin dışında olan davranış biçimlerinin meydana gelmesinde, içinde bulunan kültürel faktörlerin öneminin büyüklüğünden söz etmiştir.

Zarkowska ve Clement (1994) problemleri davranışları, kişinin yeni beceriler öğrenmesine engel olan ve çevreleri dışında kalmasına sebep olan ya da kişinin kendisine ya da etrafındakilere zarar veren ve kişinin içinde bulunduğu sosyal çevrenin kurallarına uygun olmayan davranışlar olarak tanımlar.

Martin ve Pear (1992), problemleri davranış, çocuğun davranışlarıyla öğretmenin beklentileri arasında görülen farklılık olarak tanımlar. Dodge (1994), problemi çocukların, huzursuzluk, okula karşı ilgisizlik, aşırı kıskançlık, öfkeli olma, utangaçlık, duygusallık, hassasiyet, asabiyet, rahatsızlık, korkaklık, güvensiz olma gibi davranışlar gösterebileceğini belirtmektedir. Davranışın sıklığında bahsedildiği gibi, sorun bu tür davranışların problem sayılabilecek düzeyde ciddi bir şekilde süreklilik göstermesidir. Campell (1997), uyumsuz çocuklarda bu davranışların bazılarının ya da çoğunun sürekli olduğunu belirtir. Burden (1995) ise davranış problemini sınıf ortamındaki akademik uğraşılara engel olan, sınıf içi aktivitelerin gidişatını olumsuz yönde etkileyen ve düzeni bozan davranışlar olarak tanımlamaktadır.

Davranış problemleriyle davranış bozuklukları kavramları birbirinden ayrı incelenmesi gereken iki kavramdır. 0-6 yaş döneminde davranış sorunlarından bahsederken bu davranışların önlenememesi ve pekişmesi durumunda ilkokul çağıyla birlikte yerini davranış bozuklukları kavramına bırakmaktadır. Okul öncesi dönemdeki çocukta davranış sorunlarıyla ilgili yapılanmaların olduğundan bahsederken okul çağında tedavi edilmesi gereken davranış bozukluklarından söz edilebilir.

Farklı yaş dönemleri arasındaki geçiş süreci de beraberinde uyum süreci de gerektirir. Bu yeni oluşan duruma alışana kadar çocuklarda uyum problemleri meydana gelebilir. Bu sorunlar gelir geçer uyum bozuklukları olarak tanımlanmaktadır (Alisinanoğlu, F. ve Kesicioğlu, O.S., 2010). Bu durumlar 8-9 yaş itibariyle devam ediyorsa gerçek bir uyum bozukluğu şeklinde tanımlanabilir. Yörükoğlu (2013), Çocuk Ruh Sağlığı adlı kitabında davranış bozukluklarını yalan, çalma, saldırganlık, yerinde duramayan çocuk, inatçı çocuk şeklinde beş ayrı başlıkta irdelerken, Yavuzer (2014), uyum ve davranış sorunlarını alt ıslatma, tırnak yeme, parmak emme, dışkı kaçırma, tik, patolojik yalan, çalma gibi alışkanlık bozukluklarından, suçluluk sorunsalı olarak tanımladığımız anti-sosyal davranışa kadar ulaşabilen uyum güçlüklerinden bahsetmektedir.

Hırçınlık, saldırganlık, çalma, küfür etme, inatçılık, yalan gibi davranışlar davranış problemleri içine girmektedir (Kanlıkılıçer, 2005:6). Bunların dışında problemlerli davranışlar arasında uyku, tuvalet, temizlik, yeme gibi alışkanlıkları da görülebilmektedir (Alisinanoğlu, F., Kesicioğlu, O.S., 2010).

2.4.1. Kavgacı, Saldırgan Davranışlar

Saldırgan davranışa sahip olan çocuklar, yaşadıkları ruhsal sorunlar nedeniyle etrafiyle uyumlu ilişkiler kuramayan, cezalardan etkilenmeyen, karşı gelen, öfkeli, geçimsiz, kavgacı, kuralları çiğneyen, etrafındaki kişilerle çatışma içerisinde olan, arkadaşlarına bilinçli bir şekilde zarar veren, ve bu olumsuz davranışlarında devamlılık sergileyen çocuklardır (Kanlıkılıçer, 2005).

Butovskaya ve Kozintsev (1999) saldırganlığı; “canlı ya da cansız olan bir nesneye zarar verme davranışı ile netice bulan, biyolojik etkileri olduğu kadar toplumsal yapı taşları da bulunan ve art arda tekrar edilen davranışlar” olarak tanımlamaktadır.

Coie (1990), okul öncesi dönemi çocukları arasında saldırganlık davranışı göstermeye meyilli olan çocukların akranları tarafından dışlandığını belirtmektedir. Bu dışlanma durumunun dışlanan çocuklar üzerinde yalnızlık duygusunun derinleşmesi ve bunun sonucunda da sosyal ilişki kurmaktan kaçınma ve kendilerine olan güven duygusunda düşme sonucunun oluşmasına sebep olmaktadır (Diener and Kim, 2003).

Saldırganlık davranışı, davranış sorunları içinde düzelmeye en çok direnç gösteren ve tedavi süreci en zor olan davranış sorunudur. Okul öncesi dönemi bu davranışların düzenlenmesi yönünde en uygun dönem olsa da aileler yaşın küçük olması nedeniyle “bekle ve izle” yöntemini kullanmayı tercih etmektedir. Küçük yaş çocuklarında etrafa yöneltilen davranış problemlerinin zıtlık gösterme, yıkıcılık, söyleneni dinlememe, antisosyal davranışlar veya saldırganlık olarak görülebilir (Nixon, 2002).

Cüceloğlu'na (1996) göre, saldırgan tutum içerisinde olan çocuk yaşlıları ve çevresiyle sağlıklı ilişkiler kuramaz. Geçimi büyük oranda zordur ve ilişkileri sürtüşmeli ve gergin bir şekilde geçer. Kurduğu ilişkilerde kavgacı tutuma sahiptir ve her zaman parlamaya hazırdır. Sürekli konulan kuralları çiğner ve bundan dolayı ceza alır. Ebeveynlerine, öğretmenlerine ve genel olarak etrafındaki yetişkinlere karşı gelmeye yönelimlidir ve meydana gelmesi mümkün olan anlaşmazlıkları bilek gücüyle halletmeye çalışır. Böyle çocuklar öfkelerini kontrol edemezler, her zaman kendi davranışlarını haklı görme eğilimi taşırlar ve davranışları sonucunda utanç duysa bile olumsuz davranışlarını tekrar etmekte kendini engelleyemez. Aldığı ceza onu etkilemez veya etkilenmiş gibi davranır. Böyle çocuklar sahip oldukları ruhsal sorunları davranışlarına yansıtırlar ve bulunduğu her ortamda sürekli olarak problem oluşturarak yetişkinlerle sürekli olarak çatışma içerisine girerler.

Nerede olursa olsun saldırganlık dolu ve telaşlı olan çocuklar herkesin dikkatini çekerler ve diğer çocuklarla aynı ortamda bulunduğu zaman kısa süre sonra tartışma ve dövüş durumu içerisine girer (Nitzch and Schelling, 1999).

Gürün (1991) bu tür çocukları, sahip oldukları ruhsal problemlerinden dolayı cezadan etkilenmeyen, öfkeli, çevresindeki kişilerle uyumlu ilişkiler içinde bulunamayan, kuralları çiğneyen, çevresiyle çatışma ve kavga edici tutum halinde olan, akranlarına

kasıtlı bir şekilde zarar veren ve bahsedilen bu olumsuz ve uygunsuz davranışları sürekli olarak sergileyen çocuklar olarak tanımlar.

Psikologlar, saldırganlık davranışının engellenmeye bağlı olduğunu ve karşılanması beklenen isteklerin gerçekleşmemesi ve sonuca ulaşmaması sonucunda ortaya çıktığını belirtmektedir. Gürün (1991), saldırganlığın kontrol altına alınması noktasında eğitimin büyük bir role sahip olduğu belirtir ve saldırganlık davranışının büyük ölçüde azaltılmasını sağlayabilmek için diğerkam davranışların ve ahlaki değerlerin ön plana çıkarılması gerektiğini ve engellemeler ile hayal kırıklıklarının azalması gerektiğini öne sürer.

Karşıt olma – karşı gelme bozukluğu toplumsal kurallara ve başkalarının temel haklarına saldırı olmaksızın düşmanca, olumsuz ve karşı çıkma gibi davranışların eşlik ettiği bir yıkıcı davranış bozukluğudur (Kanlıkılıçer, 2005). Bu tür davranışların sonucunda çocuğun okulda yaşadığı problemlerde artma, olumsuz gidişatta olan akran ilişkileri ve ebeveyn ile yaşanan çatışmalar şeklinde zorluklar ve yetersizlikler meydana geliyorsa, karşıt olma- karşı gelme bozukluğu tanısı konulmaktadır (Kanlıkılıçer, 2005).

Yıkıcı davranım bozukluğunun incelenmiş olan nedenleri arasında suç oranının yüksek olduğu çevre gibi toplumsal faktörlerin; sosyoekonomik düzeyde düşüklük, ebeveyn işlevsizliği ve psikopatolojisi, dağılmış aileler gibi ailesel faktörlerin; mizaç, psikopatoloji gibi çocuğa ait olan etmenlerin varlığı tanımlanmaktadır (Campell, 1997). Campell (1995) bir araştırmasında, davranış sorunları içeren davranışlara sahip olan okul öncesi çağındaki çocuklarının %50 ile %75'inin bu davranış problemlerini 6 yıl veya daha üzeri bir süre devam ettirdiklerini göstermektedir.

Objeleri çiğnemek, dudakları koparmak, saç yolmak, tırnak yemek, yara kabuklarını koparmak, parmak emmek gibi davranışlar sinirli davranışlardır ve bu davranışlar çoğu zaman tekrarlayıcı olan ve durdurulamaz şekildedir. Çocuk sahip olduğu bu tür davranışlara engel olmaya çalışsa da bu davranışlar otomatik bir şekilde başlar, değiştirilmeye ya da durdurulmaya karşı oldukça dayanıklıdır. Yoğunluğu ve sıklığı, bu çocuklarda erken dönem otizm veya zekâ geriliği durumunun bir belirtisi olabilir (Berkson, 1996; Gutermuth, 1992).

Psikologların saldırganlık davranışının yalnızca doğuştan gelen faktörlerle açıklanamayacağını, öğrenmenin de saldırganlık davranışının çeşidi ve süresi üzerinde

önemli bir etkisinin olduğu görüşüne neden olan deneysel çalışmalar bulunmaktadır. Bandura, üç ayrı şekilde gruplandırılmış çocuklar üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmanın neticelerini irdelediğinde, saldırganlık davranışının oluşmasında öğrenmenin etkisini açıkça görmektedir. Bandura'nın gerçekleştirmiş olduğu Bobo Doll deneyinde, birinci gruptaki çocuklara, başka çocukların içi doldurulmuş olan büyük bir oyuncak bebeğe karşı sergilemiş oldukları saldırgan davranışların gösterildiği bir film seyrettirilmiştir. İkinci gruptaki çocuklara ise yetişkinlerin oyuncak bebek üzerinde sergilenen saldırgan davranışların olduğu bir film seyrettirilmiştir. Üçüncü gruptaki çocuklar ise saldırgan ve olumsuz davranışların olmadığı veya yetişkinlerin böyle davranışlarda bulunmadığı bir film izlemişlerdir. Her gruptaki çocuklar izledikleri filmde sonra bu bebekle yalnız bırakılmış ve çocukların tutumları gözlemlenmiştir. Saldırgan davranışı seyreden grupta olan çocuklar bebeğe tekme ve tokat atma davranışlarında bulunmuş, çocukların etrafında gördükleri davranışları örnek alarak ve bu örnek etrafında hareket etmiş oldukları bu ve buna benzer başka deneylerle açıkça gözlemlenmiştir. Sosyal öğrenmenin temelini, çocuğun etrafında gözlemlendiği davranışları taklit etmesi oluşturmaktadır (Akt. Cüceloğlu, 1996).

2.4.2. Endişeli ve Ağlamaklı Olma Davranışı

Endişeli ve ağlamaklı olma davranışı okul öncesi dönemi çocuklarda gözlemlenen davranış problemlerinden biridir.

Carlson ve Kashani (1988), okul öncesi dönemindeki çocukların sözcüklerle ifade becerisinin yeterli olmamasından dolayı daha sık depresif görüntü, içe kapanma, uyku ve iştah problemleri görüldüğünden, bilhassa ayrılık kaygısı ve korkuların ergenlik öncesi dönemdeki çocuklarda daha belirgin olduğundan bahsetmektedir.

Sosyal yeterlilikle kaygı ve saldırganlık düzeyi arasındaki ilişkinin araştırıldığı bir çalışmada çocuklar kızgın-saldırgan ve kaygılı-vazgeçen şeklinde iki farklı boyutta ele alınmıştır. Sosyal yeterliliği olan çocuklarla karşılaştırıldığında kızgın-saldırgan olan çocukların diğerlerine göre az düzeyde rıza gösterme, daha yüksek derecede karşı gelme davranışı gösterirken, kaygılı-vazgeçen çocukların daha yetersiz ve daha fazla pasif bir şekilde karşı gelme özellikleri gösterdiği belirlenmiştir. Kızgın-saldırgan çocukların diğer gruba göre daha muhalif olduğu görülmüş, her iki grubunda sosyal yeterliliği yeterli

düzyeyde olan çocuklara göre daha fazla olumsuz yönde karşı gelme davranışı geliştirdikleri saptanmıştır (Kotler and McMahon, 2002).

Anaokulu çocukları arasında korkular sıkça görölmektedir. Üç-dört yaş civarında etkin olan hayal dünyaları nedeniyle, fantezi ve gerçeklik arasındaki farkın ayırt edilmesinde zorlanmaları sebebiyle hayallerini sıkça büyötmektedirler. Korkuya sebep olan başka bir durumda geçmiş deneyimlerin yansımalarıdır (Miller, 2004).

Düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarının daha çok endişe ve korku dolu oldukları (Livingston 1996; Burts ve ark., 1992); boşanma, ebeveynlerden birinin ölüümü gibi durumlarda endişe ve korku dolu olmak yönünden risk faktörleri ve tetikleyici unsurlar içinde olduğu değerlendirilmiştir (Waldron ve ark. 1957).

Livingston'a (1996) göre kız ve erkek çocuklarında endişeli ve korku dolu olmak durumu eşit oranda görölmektedir.

Burts ve arkadaşları (1992) anaokulu eğitiminin çocuklardaki kaygı düzeyinin düşmesini sağladığından ve toplumsallaşma davranışını cesaretlendirdiğinden bahsetmektedir.

Gittleman ve Klein'a (1984) göre, çocukların bir kısmı okul yaşantılarında endişe tutumu göstermelerine rağmen, birçoğu endişe tepkisi kronikleşmeden okul yaşantısına uyum göstermeyi başarabilir. Bazı çocuklar ise endişe tepkisini uzun ve tekrarlayıcı bir şekilde yaşarlar ve işlevsellikleri belirgin şekilde engellenebilir.

2003 yılında Türkiye'de yapılmış olan bir araştırmada, erkek çocuklarının endişeli olma oranının daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Bu sonucun sebebi olarak sosyo-kültürel farklılıkların etken olduğu görölmektedir. Araştırmada, Türkiye'de kız çocukları erkek çocuklarına göre ev ortamında daha sık tutulmaktadır, bundan dolayı erkek çocuklarda kaygı sonucu ortaya çıkan belirtilerin toplum tarafından daha az hoşgörü ile karşılanması nedeniyle hastaneye yapılan başvuru durumu kolaylaşırken, aynı durum kızlar için tam tersi sonucu göstermekte, kızlardaki belirtiler doğal karşılandığı için aile sorunları kendi olanaklarıyla çözmeye çalışıyor olabileceği belirtilmektedir (Kültür ve Tiryaki, 2003).

2.4.3. Dikkatsizlik ve Aşırı Hareketlilik

Dikkatsizlik ve aşırı hareketli olma hali de okul öncesi dönemi çocuklarda ortaya çıkan bir diğer davranış problemidir.

Palisin (1986) dikkat kapasitesinin öğrenme davranışının önemli bir parçasını oluşturmakta olduğunu ve dikkatini daha uzun süre koruyabilen çocukların daha iyi problem çözdüklerini belirtmektedir.

Yapılan bir araştırmada okul öncesi dönemdeki çocuklarda görülen dikkat probleminin tedavi edilmediği durumlarda gelecekteki okul yıllarında okul performansına önemli ölçüde tesir ettiği ve öğrencilerin not ortalamasında düşüklüğe neden olduğu görülmüştür (Barrigo et al., 2002).

Başka bir araştırma ise dikkatsizlik durumunun kız çocuklarında erkek çocuklarından daha sık görülmekte olduğuna odaklanmaktadır (Dulcan, 1977).

Çocuk ve ergenlerde en çok gözlemlenen davranış problemlerinden biri de Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğudur (Biederman et al., 1987, Troot et al., 1992). Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğunun görülme sıklığı ise %3 ve %6 arasında değişmektedir (Troot et al., 1992, Goldman et al., 1998).

Cutspec, 2003 senesinde yapmış olduğu literatür taramasında makalelerin %10'unun okul öncesi dönemdeki çocuklar üzerinde yapıldığını gördüğünden bahsetmektedir. 7 yaş ve sonrasında DEHB tanısı almış olan çocukların birçoğunda 7 yaş öncesi döneme dair benzer davranışlar izlenmiştir. DEHB tanısı almış olan bu çocukların bebekliğinde de dikkatsizlik ve aşırı hareketlilik, dağınıklık, dürtüsellik, zayıf akran ilişkileri, dikkatsizlik, yürüme yaşında dikkatsizlik davranışları görülmektedir (Akt: Kanlıklıçer, 2005).

Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu ile eş tanı olarak davranış bozukluğu taşıyan vakaların aile içinde daha çok çatışmaların var olduğu, parçalanmış aile ortamında büyüyen çocuklarda bu problemin daha sık görüldüğü belirtilmektedir. Eğitim seviyesi daha yüksek düzeyde olan annelerin destek alması sonucunda, eğitim seviyesi daha düşük olan annelerin çocuklarına nazaran daha az DEHB'ye rastlandığı görülmüştür (Jhonston and Mash, 2001).

2.5. Davranış Problemlerine Neden Olan Etkenler

Çocuklarda görülen davranış problemlerine neden olan birçok etken bulunmaktadır. Çocuğun bir takım ruhsal ve bedensel sebeplere bağlı olarak içsel çatışmalarını davranışlarına yansıtması sonucunda meydana gelebilir. Kişi, sahip olduğu özellikleri ile kendi çevresinde olup bitenler arasında istikrarlı bir ilişki oluşturamıyorsa ortada bir sorun olduğundan söz edilebilir (Öz, 1997:18).

Sosyo-ekonomik ve çevresel nedenler, fiziksel nedenler, kalıtım, hatalı anne- baba tutumları ve temel ihtiyaçların doyurulmaması başlıkları içinde çocuklarda görülen davranış bozukluklarına neden olan etmenlerini toplayabiliriz (Yavuzer, 2001:146).

Çocuklarda görülen davranış sorunlarında anne babaların birçok özelliğinin, doğru olmayan anne baba tutumlarının (aşırı disiplinli, baskıcı, aşağılayıcı, aşırıyı koruyucu vb.), aile içi yaşantıların yanı sıra kalıtımsal faktörlerin de etkisinin olabileceği düşünülmektedir (Alisinanoğlu, F. and Kesicioğlu, O.S., 2010). Bazı araştırmalar, zaman zaman içe kapanıklık durumuna, parmak emme, tırnak yeme gibi davranış sorunlarının beraberinde görülebildiğini göstermektedir (Kırcaali ve İftar; Erbaş; Tekin ve İftar 2004).

Gürsoy (2002), çalışmasında Fray ve Mark'ın eğitim düzeyi düşük olan ebeveynlerin çocuklarıyla doğru ilişkiler oluşturamadıklarını, bunun sonucunda da çocukların içe kapanık veya saldırgan davranışlar sergilemekte oldukları üzerinde durduğundan bahsetmiştir. Tabak (2007) ise Gürsoy'un çalışmasında annenin çalışıyor olması etkeni üzerinde durulduğunu ve iş sahibi olmayan annelerin çocuklarındaki saldırganlık davranışı problemine yönelimlerinin iş sahibi olan annelerin çocuklarına nazaran daha yüksek olduğunu saptadığından, Bhatnagar ve Sharma'nın da çocuğun sosyal uyumu ile annenin eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki saptadığından bahsetmektedir. (Akt: Tabak, 2007:72). Yani, annenin eğitim düzeyinin ve çalışma durumunun çocuklardaki davranış sorunları üzerinde etkisi bulunmaktadır.

Alisinanoğlu ve Kesicioğlu (2010)'nun çalışmasına göre davranış sorunları içerisinde yer alan dikkatsiz ve aşırı hareketli olma durumunun çocukların yaşına göre değişkenlik gösterdiği saptanmıştır. Kargı ve Erkan (2004)'ın çalışmalarına göre bu sonucun sınıf öğretmenlerinin yaşı büyük olan çocuklardan diğerlerine göre daha az problemlili davranışlar göstermelerine dair sahip oldukları beklentilerden kaynaklanabileceği ifade edilmiştir. Ankara ilinde, yaşları 3 ve 5 yaş arasında değişen

338 çocuğun davranış sorunlarının incelendiği çalışmada toplam sorun davranışların 4 yaş ile 5 yaş çocukları arasında anlamlı fark bulunduğu saptanmıştır (Kargı ve Erkan, 2004). 5 yaş çocuklarında sorun davranışlarının daha çok olduğu belirlenmiştir. Miller, Koplewicz ve Klein (1997)'in okul öncesi dönemi çocuklarında dikkatsizlik, hiperaktivite ve ağır davranış problemlerinin gösterilme düzeylerinin inceledikleri çalışmalarında, bahsedilen bu davranışların yaşı büyük olan çocukların yaşı küçük olan çocuklara göre daha az görüldüğü tespit edilmiştir. Zupan ile arkadaşları (2000)'nin araştırmasında ise yaş ve cinsiyetin davranış problemleri üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmadığını belirtmektedir (Akt: Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, 2010:105,106).

Alisinanoğlu ve Kesicioğlu (2010)'nun çalışmasının devamında öğretmenlerin mezun olduğu lisans programının, çocuklardaki saldırgan ve kavgacı davranış sorunlarında anlamlı bir şekilde farklılaşmasında etken olduğu belirtilmiştir. Sınıf ortamında görülen davranış sorunlarının, öğretmenlerin sınıf yönetimi becerilerinin arasında bir ilişki olduğundan söz edilebilmektedir (Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, 2010).

Güven ve Cevher (2005)'e göre, çocuk gelişimi ön lisans programı ve kız meslek lisesi mezunu olan öğretmenlerin puanlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir (Akt: Alisinanoğlu, Kesicioğlu, 2010:105,106). Yine bu çalışmada, çocuk gelişimi mezunu olan öğretmenlerin sınıflarında daha az davranış sorunlarıyla karşılaştıkları görülmektedir (Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, 2010).

Aşırı hareketli ve dikkatsiz olma davranış sorunlarının üzerinde, öğretmenlik statüsünün anlamlı bir şekilde değişkenlik gösterdiği saptanmıştır (Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, 2010). Bu sonuca göre usta öğreticilerin sınıfındaki davranış sorunlarının, kadrolu öğretmenlerin sınıfındaki davranış sorunlarına göre daha az olduğu görülmüştür. Bunun sebebinin ise kadrolu öğretmenlerin pedagoji bilgisine, diğer öğretmenlerden daha az sahip olması, bundan dolayı davranış sorunlarını belirlemede yetersiz kalmaları olarak düşünülmüştür. (Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, 2010). Bu sonuçlar göstermektedir ki, öğreticinin sahip olduğu bilgi seviyesi çocuklardaki davranış probleminin varlığını veya yokluğunu belirleyebilmektedir. Bundan dolayı davranış sorunlarının doğru saptanabilmesinde pedagojik yeterlilik önem arz etmektedir.

Alisinanoğlu ve Kesicioğlu (2010)'nun çalışmasına göre kardeş sayısının davranış sorunları üzerinde farklılaşmadığı görülürken, Çetinkaya (2004:48)'ya göre çocuk

sayısının davranışlar üzerinde etkisi olduğunu, tek çocukların şımarıklık, isyankârlık, inatçılık, sinirlilik ve alınganlık problemlili durumların sıklıkla görüldüğünü belirtmektedir.

Reid ve Crisafulli (1990), Peterson ve Zill (1986), Stedelman (2007) sorunlu davranışların araştırıldığı çalışmalarında, çocuklardaki davranış sorunlarının kaynağını oluşturan etmenlerin anlaşmazlıklar, düzensiz aile yaşamı, çocuklarla sağlıklı iletişimin kurulmaması gibi etkenlerin olabileceğini belirtmektedirler. Yörükoğlu (1998: 349) ise bahsedilen bu faktörlerin sıklıkla erkek çocuklarında içe kapanıklık, saldırganlık şeklinde görülebileceğinden bahsetmektedir.

Özbey (2009) okul öncesi dönemde olan çocukların problemlili davranışlarına yönelik yaptığı çalışmasında, çocukların bu davranışlara sahip olmasına etken olarak babanın mesleğine göre değişiklik gösterebileceği sonucuna ulaşmıştır.

Dizman (2003), Orçan ve Deniz (2004), Gürşimşek (2004), Özbey (2009), Şehirli (2007) isimlerinin çalışmalarında erkek çocuklarının kız çocuklarına göre daha fazla saldırgan davranışlarına sahip olduğunu saptadıkları görülmektedir (Akt: Özbey, 2010:11).

Özbey (2010), anaokulu çocuklarında görülen uyum ve davranış sorunlarıyla mücadele edebilmede ailelerin rolünün incelendiği çalışmasında problem davranışlarla çocuğun aileye verdiği mesajları şu şekilde derlemektedir:

1. Dikkat çekmek ve övülmek için: Çocuklar aileleri tarafından önemsenmediğini veya onlardan yana yeterince ilgi ve alaka görmediklerini hissettiklerinde öfke nöbeti gibi davranışlarla dikkat çekmeye çalışmaktadırlar.
2. Kızgınlığını belli etmek için: Çocuklar, kardeşin doğumuyla birlikte yeterince sevilmediğini düşündüğü ve kardeşlerinin ebeveynlerince övülmesine katlanamadıkları durumlarda kızgınlıklarını belli etmek amacıyla ailelerini kızdıracak davranışlarda bulunmaktadırlar.
3. Ailenin beklentilerine uygun davranışlar gösterebilmek için: Çocuklar, aileleri tarafından akademik olarak yüksek başarı beklentisi içerisine sokulduğunda çocuklar bu beklentilerle başa çıkabilmek amacıyla kopya çekme gibi olumsuz

davranışlara yönelebilmektedirler veya ailelerinin mükemmellik beklentilerini karşılayabilmek amacıyla yalan söyleme davranışları gösterebilmektedirler.

4. Cezadan kaçmak için: Davranışları sebebiyle sıkça cezalandırılan çocuklar olumsuz davranışları sonucunda ceza almamak için yalan söyleme davranışı gösterebilmektedirler.
5. Arkadaş kazanmak için: Özgüven seviyesi yeterince iyi düzeyde olmayan çocuklar akranları tarafından sevileceğini düşünerek ailesinin cüzdanından aldıkları parayla şeker, sakız vb. hediyeler alarak akranlarına götürme davranışları gösterebilmektedirler.
6. Aileden model aldıkları için: Bailey (2006) yalan söyleme, itme, vurma veya başka durumlara yönelik geliştirilen kaygı ve korku gibi davranışların çocukların aile bireylerinden rol model olarak öğrenilebileceğini belirtmektedir. Özdal (2003) ise ebeveynler arasındaki meydana gelen anlaşmazlıkların çocuklara yöneltilmesi durumunda da tırnak yeme, çalma, parmak emme, kıskançlık, saldırganlık, altını ıslatma gibi davranış problemlerine neden olabildiğinden bahsetmektedir (Özbey, 2010).

2.6. OKUL ÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÇOCUKLARIN SOSYAL GELİŞİM ÖZELLİKLERİ

Bir davranışın olumlu veya olumsuz olup olmadığını belirlemek için ortaya çıkan davranışların hangi yaşta nasıl karşılandıklarına bakmak gerekir. Bazı davranışlar bazı yaşlarda normal karşılanırken bazı davranışlar olmaması gereken veya davranış problemi olarak nitelendirilen davranışlar olabilir. Bundan dolayı bir davranışın ne tür bir davranış olduğunu belirleyebilmemiz için hangi yaşta nasıl gelişimsel özellikler gözlemlendiğini irdelememiz gerekir.

Okul öncesi dönem, süt çocukluğu, bebeklik, yürüme dönemleri sonrasında gelen ve çocuğun ilköğretime başlaması ile son bulan döneme denir (Kanlıklıçer, 2005).

Okul öncesi çağ olarak isimlendirilen üç ve altı yaş arasındaki bu dönem, çocukluğun en renkli periyotlarından birisidir ve bu dönemdeki çocuklar durmadan “Neden?”, “Niçin?” gibi sorular sorarlar, sık sık büyüklerinin sözünü keserler, sonu gelmeyen bir öğrenme açlıkları vardır ve her şeyi bilmek, tanımak isterler (Yörükoğlu,

2013). Üç yaş öncesi dönemdeki özerklik kavramının kazanılmasında yaşanan inatçılık ve olumsuzluk içerikli tutumlar yerini söz dinleyebilirliğe bırakır ve bu dönemdeki kırılcılık ve zarar vericilik azalır (Yörükoğlu, 2013).

Vygotski; belirli çevresel faktörlerin etkisinin çocuğun yaşına ve kişiliğine bağlı olarak değiştiğini, farklı çocukların aynı çevreyi farklı şekilde deneyimlediğini öne sürer (Akt: Yavuzer, 2015:185).

Bu çağdaki çocuklar benlik duygularının da iyice gelişmesiyle birlikte kız ve erkek olduklarını ayırt edebilmeye başlarlar, kız ve erkek ilgileri gittikçe belirginleşir ve kız-erkek oyunları sürse de erkek ve kız çocukları ayrı gruplarda toplanmaya başlarlar (Yörükoğlu, 2013).

2.6.1. Üç Yaş

Çocuk üç yaş itibarıyla oyun çağına girer, motor becerilerinin gelişmesiyle birlikte çevre üzerinde hakimiyet kurmaya başlar ve bunu gittikçe genişletmeye başlar ve bu dönemde kendisinden bağımsız şekilde, kendisi dışında da bir dünyanın var olduğunu ve kendisinin de o dünyanın içindeki bireylerden biri olduğunu anlamaya başlar, böylece kendine özgür bir benlik ve cinsiyet duygusu geliştirmeye başlar (Yavuzer, 2015).

Piaget'nin belirttiği gibi bu yaştaki çocuk giderek benmerkezci bir algılayıştan topluma dönük yani sosyosantik bir duruma doğru hızlı bir şekilde ilerler. Etrafından ve diğer insanlardan farklı bir fert olduğunu kavradıkça nasıl bir birey olacağı yönünde araştırma yoluna girer (Akt: Yavuzer, 2015:185). Üç yaş çocuğu kazanmaya başladığı güven ve özerklik duygularına paralel olarak zamanla çevresini keşfetmeye başlar ve çevre üzerinde bir denetim gücü edinir. Cinsiyete yönelik toplumsal tutumları dikkatli bir şekilde izler ve öğrenmeye başlar. Gittikçe daha dengeli ve olumlu bir fert haline gelmeye başlar ve bu dönemde ortaya çıkan ani öfke belirtileri çoğunlukla cansız nesnelere yönelir (Yavuzer, 2015).

Bu yaştaki çocuk büyüdükçe diğer akranlarıyla arasındaki ilişkileri geliştirir ve iletişimini geliştirmesi, diğer kişileri anlayabilme ve onları etkileyebilme gücünü de artırır. Kendini daha iyi tanımaya başlar ve tanımadığı kişilere karşı olan ürkek tutumunda azalmalar görülür. Olumsuzluk dönemi olarak adlandırılan bu dönemde ne kadar gelişmeler görülse de bu yaş çocuğu hala bencildir ve paylaşma konusunda zorluklar

yaşar, bundan dolayı istekleri konusunda ısrarcı ve sabırsız bir tutum sergiler (Ülgen ve Fidan, 1997).

Üç yaş çocuğu akranlarıyla daha çok paylaşım içerisine girmek ister fakat oyunun kuralları konusunda zorluk yaşar. Oyunlarına ev yaşantısını ve evde yaşayan kişileri yansıtmaya başlar. Zaman zaman yetişkinlere karşı olumsuz tavırlarda bulunsa da onlarla bir arada bulunmayı çok sever. Benliğini bu dönemde keşfettiğinden dolayı bu dönemin iyi geçmesi önemlidir, iyi geçmemesi durumunda bencil ve egoist bir kişilik yapısı oluşumu başlayabilir. Bundan dolayı, çocuğun ısrarlı ve inatçı tutumları karşısında yetişkinlerin sabırlı ve anlayışlı pozisyonda olmaları gerekir (Oktay, 1983).

Üç yaş döneminin sonlarına doğru çocuk daha çok paylaşmaya başlar ve bu konudaki isteği artar. Çevresinde gerçekleşen işlerle ilgilenir, kendine uygun olan işlerde yetişkinlere yardım etmeye başlar. Sosyal ilişkilerinde de yetişkinlerle arasında olan sınırları fark etmeye başlamasıyla birlikte sosyal kişiliğini edinmeye ve geliştirmeye başlar. Duygularını önceki dönemlere göre daha kolay bir şekilde kontrol edebilmeye başlar (Tür, 1997).

2.6.2. Dört Yaş

Dört yaş çocuğu isteklerinin o anda gerçekleştirilemeyeceğini anlamaya başlar, kendi dışındaki dünyada kuralların var olduğunu ve diğer insanların da hak ve isteklere sahip olduğunu görmeye başlar ve bu şekilde beklemeyi öğrenir (Yavuzer, 2015).

Bu yaştaki çocuk girişimcilik ve atılganlık davranışları göstermeye başlar ve sürekli çevresini anlayabilme ve tanımlayabilmeye çalışır, bundan dolayı sık sık sorular sorar ve cevaplar arar. İnsanların arasına girmeye çalışır ve büyüme isteği taşır ve bu durum sabırsız görünmesine yol açabilir. Bu yaş dönemindeki çocuğun suçlanması, cezalandırılması, özerkliğinin kısıtlanması, alan tanınması, korkutulması gibi tutumlar çocuğun girişimciliğini engeller ve öğrenme süreçlerinin olumsuz yönde etkilenmesine sebep olur. Bu yaşta çocuklar etrafındaki yetişkinlerin davranışlarını gözlemler ve gözlemediği davranışları taklit ederler (Oktay, 1983; Ülgen ve Fidan, 1997; Tür, 1997; Çağdaş, 2000).

Bu yaş döneminde çocuklar akranlarından da önemli ölçüde etkilenirler, birbirlerinin davranışlarından, tutumlarından, birbirlerine karşı söyledikleri sözlerden ve

kullandıkları kelimelerden etkilenirler ve bu şekilde cinsel kimliklerine uygun olan davranışları rol model olarak gün içindeki yaşantılarında kullanırlar. Sosyal çevrelerindeki arkadaş ilişkileri de bu dönemde güçlü ilişkilere dönüşür (Meurling et al., 1999).

Bu döneme kadar cinsiyet fark etmeksizin oyun oynayan çocuklar dört yaşın sonuna doğru kendi cinsel kimliğinden olan çocuklarla oyun kümeleri kurmaya başlarlar. Bu süreçte çocuklar arasında paylaşma, bekleme, yardımlaşma, iş birliği kurma ve diğer kişilerin isteklerini göz önünde bulundurma gibi kavramları bu yaş içerisinde öğrenmeye ve yavaş yavaş durumlara karşısındaki kişinin gözünden de bakmaya başlar. Hasta olan ve yaralanan biri için kaygı duymaya başlayabilirler (Başaran, 2000).

Bu yaş çocuğu genel olarak hareketlidir ve sıçrama, tırmanma, hızlı bisiklet pedallama, atlama gibi bedensel etkinlikleri sever. Koşma, ani durma, ani dönüş yapma gibi becerilerini geliştirir (Yavuzer, 2015).

2.6.3. Beş Yaş

İlk çocukluk döneminin kesişim noktasını, aile ve çocuk için “altın yaş” olarak nitelendiren 5 yaş dönemi meydana getirir. Bu yaştaki çocuk çevresine karşı daha dostça bir yaklaşım içerisindedir ve daha olgun ve bilgili bir fert görünümüne bürünmeye başlar. En bariz özellikleri arasında dengeli ve yeterli oluşu gelir ve bu yaştaki çocuk yeteneklerinden en iyi biçimde faydalanmak ister ve almayı istediği sorumluluklara sahip olmaktan hoşlanır. İçinde bulunduğu kültürel çevreye yönelik uyum göstermeyi kontrollü bir şekilde başarabilir. Bu ileri özellikleriyle önemli ölçüde toplumsallaşmış bir birey görünümüne kavuşur (Yavuzer, 2015).

Sosyal ilişkileri bu dönemde çok belirginleşir ve duygusal ve sosyal yönden dengeli bir konumdadır. Etrafındaki insanlara güvenerek onlarla iyi arkadaşlık ilişkileri geliştirir ve çevresinde kendisinden daha zayıf olan arkadaşlarına yönelik koruyucu bir tutum içerisine girer. Kavgacı ve saldırgan davranışları bu yaşta azalma gösterir ve girişkenliği artmasıyla etrafındaki kişilere yardım etmekten hoşlanmaya başlar. Günlük işlerinde de kendisine yetmeye başlar ve böylece bağımsızlığı da artar, bundan dolayı etrafındaki yetişkinlere daha az ihtiyaç duymaya başlar. Daha önceki dönemlerde sahip olduğu inatçı tutumların yerini söz dinleyen ve uyum gösteren itaatkâr bir tutum alır (Oktay, 1983; Ülgen ve Fidan, 1997 ve Tür, 1997; Çağdaş, 2000).

Oktay (2002), bu yaştaki çocukların duygusal yönden yeterince dengeli bir tutum içerisinde görünseler de zaman zaman karanlık, kaybolma gibi durumlardan korkabildiklerini ve bu korkuların sebeplerini anlatmaktan çekinebildiklerini ifade etmektedir.

Dört yaş çocuğu yarım bıraktığı şeylere karşı duyarsızken, beş yaş çocuğu başladığı işi tamamlamayı sever. Karar verme süreci daha hızlıdır, kasları üzerindeki kontrolü daha gelişmiş durumdadır, düzenli bir şekilde kurduğu cümlelerle etrafındaki insanlarla olan ilişkilerini artırır, kendine ilişkin düşünceleriyle ailesine, topluma, okuluna olan uyumu belirgin şekilde artar. Çevresiyle çelişkili hal içerisinde girmez, kritik durumlarda soğukkanlı bir duruşa sahip olmayı başarır. Kendisine güvenir, söylenenlere inanır ve onlara uyar, belleği daha güçlü hale gelir (Yavuzer, 2015).

2.6.4. Altı Yaş

Altı yaş dönemi, okul öncesi olarak belirtilen dönemin bitişi ve okul döneminin başlangıcı ve en önemlisi gelişiminin önemli periyotlarından biridir. Beş yaş çocuğu daha uyumlu ve rahatken, bu özellikler altı yaşın ilerleyen dönemlerine doğru değişiklik göstermeye başlayarak önceki döneme göre daha uyumsuz ve hareketli bir görünüştü ortaya çıkar (Oktay, 2002).

Çocuk 6 yaş itibariyle değişmeyen başlayan bir çocuktur. Aileler bu ani farklılıkları olumsuz olarak nitelendirmeye başlarlar. Bu yaştaki çocuk tembel ve kararsız bir görünüme bürünmeye başlar. İki buçuk yaş döneminde yaşamış olduğu karar vermedeki zorlukları yeniden yaşamaya başlar ve yaşadığı olayların olumlu ve olumsuz iki yönü arasında hızla gidip gelir. Bu dönemde çocuğun ince ve kaba motor kasları gelişmiş olduğundan dolayı daha hızlı yürüyebilen, futbol oynayabilen, ok atabilen, el işlerinde daha becerikli olan, kesip yapıştırabilen, resim çizebilen hale geldiği görülür. Kız ve erkek çocuklar arasında farklılık görülür ve her iki cins te yeni deneyimler yaşamak ister, yeni oyunlar bulurlar ve oynarlar, hayali rollere bürünürler. Akranlarıyla kurdukları grup oyunlarından keyif alır, oyunlarda sorumluluk sahibi olur, kendisine söylenenleri dikkate dinler böylece dikkat süresi de uzar (Yavuzer, 2015).

Motor becerileri ve dil gelişimi açısından büyük aşamalar kaydeder ve kaba motor gelişimi sayesinde iki elini bağımsız şekilde kullanabilen bir birey haline gelir (Oktay, 1983; Tür, 1997 ve Ülgen ve Fidan, 1997; Çağdaş, 2000).

Diğer insanlara kötü sözler sarf etmek, onlarla tartışma içerisinde girmek, onlara takma isimlerle seslenmek, bağırarak, onları terslemek gibi olumsuz huylar edinmeye başlayabilirler. Bu davranışlarından dolayı suçlanma ve eleştirilmek istemezler, verilen cezalara karşı tepki geliştirirler (Navaro 1990).

2.7. ÇOCUKLUK DÖNEMİYLE İLGİLİ KURAMLAR

0-6 yaş arası döneme dair birçok önemli ismin kuramından söz edilmektedir. Her kuram çocukluk dönemine dair literatüre farklı ve önemli bakış açıları sunmaktadır.

2.7.1. Psikanalitik Kuram

Psikanalitik kuram, davranışın yüzeysel bir özellik olduğu belirtir ve gelişimi gerçek bir şekilde anlayabilmek için davranışın sembolik karşılıklarını ve zihnin derinliklerindeki süreci analiz etmenin gerekliliğini öne sürer (Santrock, J.W., 2016, p. 22). Kuramın temel noktası bireyin geçmişteki tecrübeleri, erken çocukluk deneyimleri ve bilinç dışı faktörlerdir ve insan davranışının bu üç etken tarafından belirlendiğini kabul eder. Ayrıca bireyin ebeveynleriyle erken dönemde kurduğu etkileşimin gelişimin şekillenmesi noktasında büyük ölçüde payı olduğunu vurgulamaktadır. Psikanalitik kuramların temeli, Sigmund Freud'un kuramıdır ve kuramda tüm bu özelliklerin altı çizilmektedir (Santrock, J.W., 2016, p. 22). Psikanalitik yaklaşım aynı zamanda tutkuların, bilinçdışı korkuların ve motivasyonların düşünce ve davranış üzerindeki etkisine de dikkat çekmektedir (Plotnik, 2009).

Psikoseksüel Gelişim Kuramı

Freud, analizlerini sürdürdükçe bireylerin sahip olduğu sorunların kaynağı olarak yaşamlarındaki ilk deneyimlerin rol oynadığı sonucuna ulaşmaktadır. Çocuk gelişiminin, büyüdükçe cinsel dürtülerinin ve haz odaklarının ağızdan anüse, anüsten de genital organlara doğru kaydığını düşünerek bu süreçte psikanalitik gelişimin oral, anal, fallik, latans, genital olmak üzere beş evreden oluştuğunu ve bireyin yetişkin dönemindeki kişiliğinin her dönemin kendine has haz kaynakları ve gerçeğin talepleri arasındaki çatışmalarla nasıl baş edebildiğimize göre belirlendiğini öne sürmektedir (Santrock, J.W., 2016, p. 22).

- a. Oral Dönem:** 0-1 yaş arası dönemdir. Bebek bu dönemde dünyayı ağız yoluyla tanır ve haz odağı ağızdır. Bu dönemde bebek bakım için bakıcıya

ihtiyaç duyar, bağımlıdır ve her ihtiyacının karşılanmasını bekler. Bebek bu dönemde ağız yoluyla annenin memesi aracılığıyla beslenir ve bakım veren kişiyle ilişki kurar. Bu dönemin sağlıklı bir şekilde geçirilmesi için bebeğin tüm ihtiyaçları zaman kaybetmeden bakıcı tarafından karşılanması gerekir.

- b. Anal Dönem:** 1-3 yaş arası dönemdir. Çocuğun bu dönemdeki haz odağı anüstür. Çocuk bu dönemde tuvalet eğitimi alır ve kakayı tutup bırakmayı öğrenir. Aynı zamanda çocuğun, özerklik duygusunun gelişmeye başladığı dönemdir. Tuvaletini yapma eyleminin kendi inisiyatifinde olduğunu fark eden çocuk ihtiyacının karşılanmasını bekler.
- c. Fallik Dönem:** 3-6 yaş arası dönemdir. Çocuğun haz odağı bu dönemde cinsel organlarıdır. Bu dönemde çocuk cinsel kimliğini diğer akranlarından ayırt edebilmeyi öğrenir. Yine bu dönemde kastrasyon, ödüpüs kompleksi kavramları ortaya çıkmaktadır. Buna göre, çocuk bu dönem itibariyle karşı cins ebeveyne yönelmeye başlar. Erkek çocuk anneye, kız çocuk babaya fazla ilgi göstermeye başlar. Bundan dolayı hemcinsine düşmanlık besler ve beslediği düşmanlıktan dolayı da cezalandırılmaktan korkar.
- d. Latans Dönem:** 6-12 yaş arası dönemdir. Çocuk bu dönemde daha önceki cinsel dürtülerini bastırır ve sosyal ve zihinsel beceriler geliştirir. Daha önceki cinsel merak bu dönemde uykuya yatar. Bu dönemde artık bilişsel gelişim ön plandadır ve çocuk sosyal çevresiyle ilişki kurmaya ve akademik yatırıma yapmaya yönelir.
- e. Genital Dönem:** 12 yaş ve üzeri dönemdir. Cinselliğin yeniden uyandığı zamandır ve cinsel hazzın kaynağının artık aile dışından biri olduğu dönemdir. Bu dönem, çocuğun fallik dönemdeki tecrübelerin tekrarını yaşadığı, çalkantılı bir dönemdir.

Bu kurama göre, herhangi bir evrede gerçekleşemeyen kazanım ve sorunların, diğer evrelere sağlıklı bir şekilde geçmemesine ve bir evrede oluşan saplantının diğer evrelerde devam etmesine neden olmaktadır.

2.7.2. Psikososyal Gelişim Kuramı

Psikososyal kuram Erik Erikson tarafından geliştirilmiş bir kuramdır. Freud'un psikoseksüel gelişim kavramının literatüre olan katkılarını kabul etmiş fakat insan gelişiminin birkaç önemli boyutunun yanlış değerlendirildiğini düşünerek gelişim dönemlerine farklı bir boyut getirmiştir. Erikson insan davranışının esas güdüsünün sosyal doğada olduğunu savunur ve diğer insanlarla birlikte olmadı isteğini ifade eder. Erikson, gelişimin yaşam boyunca gerçekleştiğini savunurken, erken ve geç deneyimlerin yaşam boyunca öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Erikson, psikososyal gelişim kuramına göre gelişim dönemlerini 8 dönemde irdeler (Santrock, J.W., 2016, p. 23).

- a. Temel Güvene Karşı Güvensizlik:** Bu dönem 0-1,5 yaş arası dönemi kapsamaktadır. Bu döneme göre bebek, ağız yoluyla öğrenir ve ilk hedefi bu yolla annenin memesini aramak ve oradan beslenmektir. Bu anlayışa göre anne bebeğinin beslenme, temizlik gibi tüm ihtiyaçlarını düzenli olarak karşılamalıdır. Böylece ihtiyaçları düzenli bir şekilde karşılanan çocuk güven duygusunu kazanmaya başlar. Tam tersi durumda, ihtiyaçları zamanında karşılanmayan ve ötelenen bebek, güven yerine güvensizlik geliştirir. Bu durum çocuğun ileri dönemdeki yaşantılarını karamsar, bağımlı, içe kapanık olma durumu gibi problemlerle geçirebilir.
- b. Özerkliğe Karşı Utanç ve Kuşku:** 1-3 yaş arası dönemi kapsayan dönemdir. Bu dönemde çocuk bağırsak ve kas kontrolünü sağlamayı öğrenir. Bebekler bakıcılarına güven kazandıktan sonra davranışlarının kendisine ait olduğunu keşfetmeye başlar. Bağımsızlık duygularını, kendilerine ait olan davranışlarla ortaya koymaya başlarlar. Bu dönemde özerkliği elde edebilen ve ailesi tarafından karşılanan çocuk iradelerini ortaya koyabilmeyi öğrenir. Bu özellikleri çok fazla engellenirse büyük ihtimalle utanç duygusu geliştirebilirler.
- c. Girişimciliğe Karşı Suçluluk:** Bu dönem, 3-5 yaş arası süreci kapsamaktadır. Bu dönem çocuğun dil ve motor becerilerini kazandığı okul öncesi yıllarını içerdiği dönemdir. Çocuğun bu dönemde sosyal çevresi gelişmeye başlar ve sorumlu, aktif, amaca yönelik davranış sergilemesi gerektiği güçlükler yaşamaya başlarlar. Sorumluluk verilmeyen ve kaygı yüklenen çocuklar bu

dönemde girişimci özellikler sergilemek yerine suçluluk duygusu geliştirebilirler.

- d. Üretkenliğe Karşı Aşağılık Duygusu:** Bu dönem 5-11 yaş aralığını kapsamaktadır. Bu dönemdeki çocuk sosyal ilişkilerini, öğrenme ve üretme süreçlerini de ekleyerek geliştiği dönemdir. Bu dönemdeki çocuklar sahip olduğu enerji ve meraklarını zihinsel becerilerini geliştirmeye yönlendirirler. Bu dönemde yaşanan olumsuz sonuçlar çocukta yetersizlik duygusunun oluşmasına neden olabilir.
- e. Kimlik Kazanımına Karşı Rol Karmaşası:** 12-19 yaş aralığını kapsayan dönemdir. Ergenlik öncesi ve ergenlik dönemini kapsayan, bireyin ilk yetişkinlik yıllarını kapsadığı süreçtir. Bu dönemde birey kimlik edinme hedefiyle yaşamlarını sürdürürler. Ergenler sağlıklı bir şekilde rolünü keşfeder ve izleyecekleri yaşam yolunu belirlerlerse olumlu bir kimlik kazanırlar. Bunu başaramadıkları durumunda kimlik karmaşası kendisini gösterebilir
- f. Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık:** Bu dönem, 20-30 yaş aralığını kapsamaktadır. Bu dönemdeki bireyin temel görevi yakın sosyal ilişkiler kurmaktır. Birey bunu başarabildiğinde dönemi başarıyla gerçekleştirir, başaramadığında izole duygusuyla sonuçlanabilir.
- g. Üreticiliğe Karşı Verimsizlik:** 30 ve 60 yaş aralığını kapsayan bir geçiş dönemidir. Bu dönemde birey üretmeye devam eder ve bunu eğitimsel yönde sürdürür. Orta yaşta gerçekleşen bu dönemde, üretkenlik bir sonraki çağ için yararlı bir dönem geçirmelerine yardımcı olmaya yönelik davranışlar sürdürülür. Bir sonraki çağ için faydalı bir şeyler yapabileceğini hissetmeyen birey bu dönemde verimsizlik duygusu geliştirebilir.
- h. Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk:** 60 yaş ve üzeri dönemi kapsayan ileri yetişkinlik dönemi olan son dönemdir. Bu dönemde birey daha önceki evreleri sağlıklı bir şekilde geçirdiyse bu dönemde geçmişinden pişmanlık duymayan ve iyi geçirilmiş bir hayat hissi yaşayan bir birey olur. Daha önceki evrelerdeki vicdani sorumluluklarını yerine getirememiş ve kendisinden sonraki çağa faydalı şeyler bırakamamış olan birey benlik bütünlüğünü

başaramadığı için kuşku ve üzüntüyü getirecek, kişide umutsuzluk duygusunun oluşmasına neden olacaktır.

2.7.3. Bilişsel Gelişim Kuramı

Psikanalitik kuramlar, insan ruhsallığında bilinçdışının önemini vurgularken bilişsel kuramlar ise bilinçli düşünceye vurgu yapar. Bilişsel kuramlardan biri Piaget'nin öne sürmüştüğü Bilişsel Gelişim Kuramı'dır. Piaget'nin kuramına göre çocuklar, dünyayı aktif bir şekilde anlamlandırmaya çalışırken bilişsel gelişimin dört temel sürecinden geçmektedirler. Dünyayı yapılandırmada ise örgütlenme ve uyum sağlama (adaptasyon) olmak üzere iki sürecin gerçekleştiğinden bahsetmektedir. Öne sürmüştüğü 4 bilişsel süreç, farklı yaş dönemlerini içermektedir ve Piaget, dünyayı anlamının farklı yolları ve düşünce biçimleri içerdiğini belirtmektedir (Santrock, J.W., 2016, p. 23).

- a. **Duyumotor Dönem:** 0-2 yaş arası dönemi içeren ilk dönemdir. Bu dönemde çocuk, duyu organlarını kullanarak motor becerilerini koordine etme yoluyla dünyayı tanımaya çalışır.
- b. **İşlem Öncesi Dönem:** Bu dönem 2-7 arasındaki süreci kapsar. Çocuk bu dönemde duygusal bilgilerini fiziksel eylemleriyle ilişkilendirerek dünyayı anlamının ötesine geçer ve içinde bulunduğu dünyayı, edinmiş olduğu kelime, çizim ve imgelerle temsil etmeye başlar.
- c. **Somut İşlemler Dönemi:** 7 ile 11 yaş arasını kapsayan dönemdir. Çocuklar bu dönemde nesnelere işlem yapabilir ve somut içerikli örneklerle mantıksal bir şekilde akıl yürütebilirler.
- d. **Soyut İşlemler Dönemi:** Gelişim döneminin sonuncusu olan bu dönem 11-15 yaş arasını kapsar. Bu dönemdeki birey, daha soyut düşünme becerilerini geliştirir ve somut deneyimlerin ötesine geçerek mantıksal terimlerle düşünmeye başlarlar. İdeal koşullar hakkında düşünür ve hayal kurabilir, gelecekteki olasılıkları hesaplamaya başlayabilirler. Problem çözümünde daha sistematik olur, çeşitli olaylar konusunda hipotezler kurabilirler.

3. YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırma, anne babaların öz yeterlik düzeyleri ile okul öncesi okulda öğrenim gören 3-6 yaş arası çocukların davranış problemleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Buna ek olarak, ebeveynin yaşı, eğitim düzeyi, çalışma durumu ve aylık gelir gibi etkenler de ebeveyn öz yeterliği düzeyi açısından incelenecektir.

3.1.1. Alt Amaçlar

- Ebeveynlerin eğitim düzeyi ebeveyn öz yeterliği üzerinde etkili midir?
- Ebeveynlerin yaşı ebeveyn öz yeterliği üzerinde etkili midir?
- Ebeveynin çalışma durumu ebeveyn öz yeterliği üzerinde etkili midir?
- Ebeveynlerin aylık gelir düzeyi ebeveyn öz yeterlik düzeyi üzerinde etkili midir?
- Ebeveynlerin cinsiyeti ebeveyn öz yeterlik düzeyi üzerinde etkili midir?

3.2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme stilleri ile sahip oldukları tutum ve davranışları, çocukların davranışlarının belirleyiciliği noktasında model oluşturmaktadır (Eripek, 1982). Bandura (1977), ebeveyn öz yeterliğinin öneminden bahsetmiş ve öz yeterliğin ebeveyn davranışlarının önemli temellerinden olduğunu belirtmektedir. Çocuğun sahip olduğu davranışlar üzerinde etkisi olduğundan bahsedilen ebeveyn tutumları ve öz yeterlik düzeyinin araştırılması önemli görülmüştür.

Dünya ve Türkiye genelince çok sayıda ebeveyn tutumlarının çocuklardaki davranış problemleri üzerindeki etkilerinin araştırıldığı ve otizm, serebral parsi, gelişim geriliği gibi tanılara olan çocuklara sahip olan ebeveynlerin öz yeterliğiyle ilgili çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Türkiye’de 3-6 yaş arasındaki sağlıklı çocukların davranışları ve ebeveynlerinin tutumlarının ebeveynlerin sahip olduğu öz yeterlik düzeyi

üzerinde etkisinin birlikte incelenmesinin literatüre öz yeterlik kavramı hakkında katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3.3. SINIRLILIKLAR

- Araştırma, amaç ve alt amaçlarda bahsedilen soru ve bu amaçlara bağlı olarak kullanılan istatistiksel tekniklerle sınırlıdır.
- Araştırmada uygulanan ölçekler ile uygulayanların verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.
- Araştırmada, katılımcılar tarafından doldurulan ölçeklerin eksik olması durumunda ölçekler araştırmaya dahil edilmemiştir.

3.4. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evrenini Bahçelievler bölgesinde yaşayan ve Asil Eğitim Kurumlarının Bahçelievler ve Yenibosna şubelerinde eğitim gören 3-6 yaş arası çocukların anne babalarından oluşmaktadır. Katılımcı sayısı 137'si kadın 33'ü erkek olmak üzere toplamda 170 kişiden oluşmaktadır.

3.5. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırma verilerinin toplanması amacıyla kullanılan veri aracı dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde demografik bilgi formu bulunmaktadır. İkinci bölümde Okul Öncesi Davranış Sorunları Ölçeği, üçüncü bölümünde Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği (EYÖ), dördüncü bölümde ise Ebeveyn Tutumları Ölçeği (ETÖ) yer almaktadır. Araştırmada ebeveyn öz yeterlik düzeyi ile ebeveyn tutumları ve 3-6 yaş arasındaki çocukların davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi için bahsedilen ölçeklerin anne ve babalar tarafından doldurulması sağlanmıştır. Ölçeklerin kullanımı için ölçekleri Türkçe'ye kazandıran isimlerden gerekli izinler alınmıştır.

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları aşağıdaki gibidir:

- a. Demografik Bilgi Formu
- b. Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği (OÖDSTÖ)
- c. Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği (EYÖ)
- d. Ebeveyn Tutumları Ölçeği (ETÖ)

a. Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen demografik bilgi formu cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, çalışma durumu, aylık gelir sorularından oluşmaktadır. Bu form toplam 6 maddeden oluşturulmuştur.

b. Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği

1976 yılında Leonar Behar tarafından okul öncesi dönemdeki çocukların davranış sorunlarını belirlemek amacıyla Preschool Behavior Questionnaire (PBQ) adıyla geliştirdiği ve Kanlıklıçer'in (2005), Türkçe diline standardize etmiş olduğu bir ölçektir.

Ölçek “geçerli değil” (0 puan), “bazen geçerli” (1 puan), “kesinlikle geçerli” (2 puan) olmak üzere 3 ayrı kritere göre puanlanmaktadır. Bireyin toplam puanı bu puanların toplanmasıyla elde edilmektedir.

ocuk için verilen cevaplar doğrultusunda puanın üst %10'luk yüzdesi, yani testten 17 puan ve üzeri almasının anlamı “bu çocuğun davranışları normalde sapmıştır; tekrar değerlendirmeye ve tanılandırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Üç alt boyutun ayrı ayrı puanlandırılması, çocuğun hangi alanda zorluk yaşadığını göstermektedir. ocuk alt alanlardan herhangi birinde %90 ve üzerinde puan alır ise, bu durum özel alana dikkat çekmektedir.

c. Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği

Ebeveyn yetkinlik ölçeği, ilk olarak Perceived Parental Self-Efficacy Scale adıyla Caprara, Regalia, Scabini, Barbanelli ve Bandura tarafından 2004 yılında geliştirilmiş, 2014 yılında ise Demir ve Gündüz tarafından Türkçe diline uyarlaması yapılmıştır.

Ölçeğin Türkçeye çevrilmiş formunda 11 madde bulunmakta olup 1-7 arasında “Oldukça Yetersizim ve Oldukça Yeterliyim” arasında puanlanan Likert tipi bir ölçektir. Ölçekte alınabilecek en düşük puan 11, en yüksek puan ise 77'dir. Ölçek geliştiricilerinin yönergeleri doğrultusunda, öz yeterlik düzeyi kullanıldığı araştırmada uygulanan ölçek sonucunda çıkan ebeveynlerin puanlarının ortalamasının alınması sonucunda, ortalama puan üzerinden yorumlanan bir ölçektir.

d. Ebeveyn Tutumları Ölçeği

Ebeveyn tutumları ölçeği, 2-6 yaş arasındaki çocuklara sahip olan ebeveynlerin çocuk yetiştirme davranışlarını ölçebilmek amacıyla geliştirilen ve “demokratik”, “otoriter”, “aşırı koruyucu” ve “izin verici” olmak üzere dört boyuttan oluşan 46 maddeden oluşan bir ölçektir. Ölçek likert tarzında olup her madde için 5 seçenek bulunmaktadır. Bu seçenekler “Her zaman böyledir”; “Çoğunlukla böyledir”; “Bazen böyledir”; “Nadiren böyledir” ve “Hiçbir zaman böyle değildir” şeklinde oluşturulmuştur.

Maddelerin puanlanmasında “Her zaman böyledir” 5, “Hiçbir zaman böyle değildir” ise 1 puan alır. Her boyuttan alınan puanlar ayrı ayrı hesaplanarak her boyut için bir puan elde edilmektedir. Yüksek puan alınan tutum stili, çocuğun temsil ettiği davranış şeklinin benimsendiği davranış stili anlamına gelmektedir.

3.6. ARAŞTIRMANIN MODELİ VE HİPOTEZLERİ

Bu çalışmada, çocuk yetiştirme tutumları ile 3-6 yaş arası çocuklardaki davranış sorunlarının ebeveyn öz yeterliği üzerindeki etkileri araştırılmıştır.

3.7. VERİ ANALİZİ YÖNTEMLERİ

İstatistik analizler IBM SPSS versiyon 21.0 (IBM Corp. Released 2012. Armonk, NY, USA) paket programı ile yapıldı. Tanımlayıcı istatistikler ortalama, standart sapma, ortanca, en küçük, en büyük, frekans, yüzde olarak verildi. Sürekli değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov Smirnov testi ile değerlendirildi. Sürekli değişkenlere ait gruplar arası karşılaştırmalar bağımsız gruplarda t testi ve tek yönlü varyans analizi (One-way ANOVA) ile yapıldı. Değişkenler arasındaki doğrusal ilişki Pearson ve Spearman korelasyon testi ile değerlendirildi. Ebeveynlerin yetkinlik puanı olarak yüksek grupta yer almasını yordayan bağımsız değişkenleri saptamak için lojistik regresyon analizi kullanıldı. Tek değişkenli lojistik regresyon analizinde p değeri <0,25 bulunan değişkenler aday değişkenler olarak çok değişkenli lojistik regresyon analizine alındı. Çok değişkenli lojistik regresyon analizinde olabilirlik oranı ile geriye doğru yöntemi (backward likelihood ratio method) kullanıldı. İstatistiksel önemlilik için $p < 0,05$ değeri kabul edildi.

4. BULGULAR

Katılımcıların sosyo-demografik bilgileri Tablo-1’de verilmiştir.

Tablo 1 Katılımcıların Bazı Sosyodemografik Özelliklere Göre Dağılımı

(n=170)

Özellik	Ortalama \pm SS	
	n	%
Yaş (yıl)	33,8 \pm 4,9	
Cinsiyet		
Kadın	137	80,6
Erkek	33	19,4
Medeni Durumu		
Evli	168	98,8
Boşanmış	2	1,2
Eğitim Durumu		
İlkokul	5	2,9
Ortaokul	9	5,3
Lise	34	20,0
Ön Lisans	26	15,3
Lisans	82	48,3
Yüksek lisans ve üzeri	14	8,2
Çalışma Durumu		
Çalışıyor	105	61,8
Çalışmıyor	65	38,2
Gelir Durumu		
2000 TL ve altı	11	6,5
2001-3000 TL	22	12,9
3001-4000 TL	49	28,8
4001 TL ve üzeri	88	51,8

Katılımcıların yaş ortalaması 33,8 \pm 4,9 yıldır (ortanca=33, en küçük=25, en büyük=54). Çalışma grubunda kadınların payı %80,6’dır. Medeni duruma göre %98,8 ile evliler, eğitim durumuna göre ise %48,3 ile lisans mezunudur. Katılımcılar arasında 5

kişi ilkokul mezunu, 9 kişi ortaokul mezunu, 34 kişi lise mezunu, 26 kişi ön lisans mezunu, 82 kişi lisans mezunu, 14 kişi yüksek lisans mezunudur. Çalışma durumuna göre 105 kişi çalışan, 65 kişi çalışmayan sonucuyla %61,8 ile çalışanlar, gelir durumuna göre ise %51,8 ile 4001 TL ve üzeri geliri olanlar en büyük paya sahiptir.

Katılımcıların “Ebeveyn Yetkinlik”, “Ebeveyn Tutumları” ve “Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama” ölçeklerinden aldıkları puanlara ait tanımlayıcı istatistikler Tablo-2’de sunulmuştur.

Tablo 2 Katılımcıların Ölçek Puanlarına ait Tanımlayıcı İstatistikler

(n=170)

Ölçek Puanı	Ortalama± SS	Ortanca	En Küçük-En Büyük
Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği	63,0± 10,0	62	39-84
Ebeveyn Tutum Ölçeği			
Demokratik	58,9± 23,9	69	17-85
Otoriter	28,5± 13,0	23	11-54
Koruyucu	28,8± 7,4	29	9-45
İzin Verici	25,1± 7,8	24	13-43
Okul Öncesi Davranış Sorunları Tanımlama			
Kavgacı-Saldırgan Olmak	2,6± 1,9	2	0-8
Endişeli-Ağlamaklı Olmak	2,8± 1,7	3	0-9
Aşırı Hareketli Olmak	3,4± 1,7	3	0-8

SS=Standart Sapma

Katılımcıların cinsiyet, eğitim durumu, çalışma durumu ve gelir durumlarına göre EYÖ puanları karşılaştırıldığında gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır. Kadınların EYÖ ortalama puanı erkeklerden yüksektir. Eğitim durumuna göre yüksek lisans ve üzeri grup en yüksek puan ortalamasına sahiptir. Çalışma durumuna göre ise çalışmayanlar, gelir durumuna göre aylık 3001-4000 TL seçeneğini işaretleyenler daha yüksek puan ortalamalarına sahiptir. Bununla birlikte sosyodemografik özelliklere göre yapılan EYÖ puan karşılaştırmalarının hiçbirinde bulunan farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$). Ayrıntılar Tablo-3’te sunulmuştur.

Tablo 3 Katılımcıların Bazı Sosyodemografik Özelliklerine Göre Ebeveyn Yetkinlik Ölçek Puanları Karşılaştırmaları

	Ortalama ± SS	t/F	p
Cinsiyet			
Kadın (n=137)	63,6±9,9		
Erkek (n=33)	60,3±9,8	1,718	0,088*
Eğitim Durumu			
Ortaokul ve altı (n=14)	59,6±10,7		
Lise (n=34)	60,9±9,5		
Ön Lisans (n=26)	63,7±10,0	1,998	0,097**
Lisans (n=82)	63,2±9,9		
Yüksek Lisans ve üzeri (n=14)	68,6±9,2		
Çalışma Durumu			
Çalışıyor (n=105)	62,7±10,5		
Çalışmıyor (n=65)	63,4±9,1	-0,486	0,628*
Gelir Durumu			
2000 TL ve altı (n=11)	58,9±8,0		
2001-3000 TL (n=22)	64,2±10,6	1,765	0,156**
3001-4000 TL (n=49)	65,1±11,3		
4001 TL ve üzeri (n=88)	62,0±9,0		

*Bağımsız gruplarda t testi

**Tek Yönlü Varyans Analizi

Katılımcıların yaşı ile “Ebeveyn Yetkinlik” ölçek puanı arasında korelasyon incelendiğinde negatif yönde, çok zayıf, istatistiksel olarak anlamlı olmayan doğrusal ilişki bulunmuştur. Ayrıntılar Tablo-4’te verilmiştir.

Tablo 4 Katılımcıların Yaş ve Ebeveyn Yetkinlik Ölçek Puanlarına Ait Korelasyon Analizi Sonuçları

	Yaş
Ebeveyn Yetkinlik Ölçek Puanı	r = - 0,016 p= 0,835

r= Pearson korelasyon katsayısı

Katılımcıların “Ebeveyn Yetkinlik” ölçek puanı ile “Ebeveyn Tutum” ölçeği alt boyut puanları arasındaki doğrusal ilişkiler incelendiğinde, “koruyucu” alt ölçek puanı ile negatif yönde, “izin verici” alt boyut puanı ile pozitif yönde, zayıf düzeyde,

istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar bulunmuştur ($p < 0,05$). “Demokratik” ve “otoriter” alt boyut puanları ile bulunan korelasyonlar istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p > 0,05$). Ayrıntılar Tablo-5’te verilmiştir.

Tablo 5 Ebeveyn Yetkinlik Ölçek ve Ebeveyn Tutum Alt Boyut Puanlarına Ait Korelasyon Analizi Sonuçları

	Ebeveyn Tutum			
	Demokratik	Otoriter	Koruyucu	İzin Verici
Ebeveyn Yetkinlik	$r_s = -0,080^*$	$r_s = 0,123^*$	$r_s = -0,155^{**}$	$r_s = 0,243^{**}$
$r_s =$ Spearman korelasyon katsayısı	$*p > 0,05$		$**p < 0,05$	

Katılımcıların “Ebeveyn Yetkinlik” ölçek puanı ile “Okul Öncesi Davranış Sorunları Tanımlama” ölçeği alt boyut puanları arasındaki doğrusal ilişkiler incelendiğinde, tüm alt boyutlar ile negatif yönde, istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar bulunmuştur ($p < 0,05$). “Kavgacı-saldırgan” ve “aşırı hareketli” alt boyut puanları ile bulunan korelasyonlar zayıf, “endişeli-ağlamaklı” alt boyut puanı ile bulunan korelasyon ise zayıf-orta düzeydedir. Ayrıntılar Tablo-6’da verilmiştir.

Tablo 6 Ebeveyn Yetkinlik Ölçek ve Okul Öncesi Davranış Sorunları Tanımlama Alt Boyut Puanlarına Ait Korelasyon Analizi Sonuçları

	Okul Öncesi Davranış Sorunları Tanımlama		
	Kavgacı-Saldırgan	Endişeli-Ağlamaklı	Aşırı Hareketli
Ebeveyn Yetkinlik	$r_s = -0,208^*$	$r_s = -0,252^*$	$r_s = -0,237^*$
$r_s =$ Spearman korelasyon katsayısı	$*p < 0,05$		

“Ebeveyn Yetkinlik” ölçek puanı ortalama puan olan 63 üzerinden kesim yapılarak, katılımcılar 62 puan ve altındakiler “düşük grup”, 63 puan ve üzerinde olanlar “yüksek grup” olarak ikiye ayrılmıştır. Ebeveynlerin yetkinlik puanı olarak yüksek grupta olmasını yordayan değişkenleri belirlemek için öncelikle tek değişkenli lojistik regresyon analizi gerçekleştirilmiştir.

Tek değişkenli lojistik regresyon analizinde bağımlı değişken olan ebeveyn yetkinlik puanı yüksek grupta olma durumu ile ilişkisi için p değeri 0,25 ve altında

bulunan tüm değişkenler (cinsiyet, eğitim durumu, çalışma durumu ile Ebeveyn Tutum ve Okul Öncesi Davranış Sorunları Tanımlama ölçeklerinin tüm alt boyutları) çok değişkenli analize aday değişkenler olarak dahil edilmiştir.

Çok değişkenli lojistik regresyon analizinde nihai model bu aday değişkenlerden “olabilirlik oranı ile geriye doğru yöntemi (backward likelihood ratio)” kullanılarak elde edilmiştir. Çok değişkenli lojistik regresyon analizinde son adımda ebeveyn yetkinlik puanı yüksek grupta olma durumunu istatistiksel olarak anlamlı yordayan değişkenler olarak çalışma durumu, eğitim durumu, “Ebeveyn Tutum” ölçeği “demokratik” alt boyutu, “Okul Öncesi Davranış Sorunları Tanımlama” ölçeği “endişeli ağlamaklı” ve “aşırı hareketli” alt boyut puanları bulunmuştur.

Diğer değişkenler sabit kaldığında; demokratik alt boyut puanının 1 birim artması ile ebeveyn yetkinlik puanı yüksek grupta olma olasılığı 0,975 kat, endişeli ağlamaklı alt boyut puanı 1 birim arttığında 0,737 kat ve aşırı hareketli alt boyut puanının 1 birim artması ile 0,757 kat artmaktadır. Yani katılımcının bu alt boyutlarda puanı arttıkça ebeveyn yetkinlik yüksek grupta olma olasılığı azalmaktadır. Çalışmayan katılımcıların çalışanlara göre, ebeveyn yetkinlik puanı yüksek grupta olma olasılığı 2,096 kat fazladır. Eğitim durumuna göre ise hiçbir alt grup referans gruba göre istatistiksel olarak anlamlı yordamasa da, yüksek lisans ve üzeri eğitimi olanların ortaokul ve altı mezuniyeti olan katılımcılara göre ebeveyn yetkinlik puanı yüksek grupta yer alma olasılığı 5,343 kat fazladır ($p=0,091$). Çok değişkenli lojistik regresyon analizine aday değişken olarak alınan, cinsiyet, aylık gelir, Okul Öncesi Davranış Sorunları Tanımlama ölçeğinden “kavgacı-saldırgan” alt boyut puanı, Ebeveyn Tutum ölçeğinden “otoriter”, “koruyucu” ve “izin verici” alt boyut puanları istatistiksel olarak anlamlı katkı sağlamadıkları için çok değişkenli nihai modelde yer almamışlardır. Ayrıntılar Tablo-7’de verilmiştir.

Tablo 7 Ebeveyn Yetkinlik yüksek Grupta Olmayı Yordayan Değişkenler: Tek Değişkenli ve Çok Değişkenli Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	Tek Değişkenli Lojistik Regresyon Analizi			Çok Değişkenli Lojistik Regresyon Analizi		
	Düzeltilmemiş OR	%95 Güven Aralığı	P değeri	Düzeltilmiş OR	%95 Güven Aralığı	P değeri
Yaş	0,984	0,926-1,047	0,616			
Cinsiyet						
Erkek	Referans					
Kadın	2,548	1,128-5,754	0,024			
Eğitim Durumu			0,052			0,036
Ortaokul ve altı	Referans			Referans		
Lise	0,638	0,177-2,292	0,491	0,337	0,080-1,433	0,137
Ön Lisans	1,333	0,360-4,933	0,666	0,458	0,103-2,038	0,306
Lisans	1,270	0,405-3,985	0,682	0,560	0,154-2,039	0,682
Yüksek lisans ve üstü	8,000	1,279-50,040	0,026	5,343	0,764-37,368	0,091
Çalışma Durumu						
Çalışıyor	Referans					
Çalışmıyor	1,592	0,854-2,968	0,143	2,096	1,001-4,391	0,049
Aylık Gelir			0,341			
2000 TL altı	Referans					
2001-3000 TL	3,200	0,666-15,381	0,146			
3001-4000 TL	3,273	0,774-13,832	0,107			
4001 TL ve üzeri	2,222	0,553-8,937	0,261			
Kavgacı Saldırgan	0,868	0,740-1,018	0,082			
Endişeli Ağlamaklı	0,744	0,611-0,906	0,003	0,737	0,577-0,942	0,015
Aşırı hareketli	0,758	0,626-0,918	0,005	0,757	0,603-0,951	0,017
Demokratik	0,979	0,966-0,992	0,001	0,975	0,960-0,990	0,001
Otoriter	1,040	1,014-1,065	0,002			
Koruyucu	0,962	0,923-1,003	0,070			
İzin Verici	1,080	1,036-1,126	<0,001			

Olabilirlik oranı ile geriye doğru yöntemi kullanılarak elde edilen sınıflama tablosuna göre modelin sınıflandırma başarısı %71,2 olarak bulunmuştur. Çok değişkenli model Ebeveyn Yetkinlik puanı yüksek grupta olan olguların %68,3'ünü doğru saptarken (duyarlılık), olmayan olguların da %73,9'unu (seçicilik) doğru saptamaktadır (Tablo-8).

Tablo 8 Ebeveyn Yetkinlik Yüksek Grupta Olmanın Yordanmasına Ait Çok Değişkenli Lojistik Regresyon Modelinden Elde Edilen Sınıflama Tablosu

		Ebeveyn Yetkinlik Yüksek Grupta Olma (Tahmin edilen)		Doğru Sınıflandırma %
		Yok	Var	
Ebeveyn Yetkinlik Yüksek Grupta Olma (Gözlenen)	Yok	65	23	73,9
	Var	26	56	68,3
Sınıflandırma Yüzdesi				71,2

5. TARTIŞMA

Bu araştırmada, çocuk yetiştirme tutumları ile 3-6 yaş arası çocuklardaki davranış sorunlarının ebeveyn öz yeterliği üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırmaya, Kâşif Anaokullarının Bahçelievler ve Yenibosna şubelerinde öğrenim gören 3-6 yaş arası öğrencilerin ebeveynleri ile Bahçelievler bölgesinde yaşayan ebeveynlerin 33'ü erkek 137'si kadın olmak üzere toplamda 170 kişi dahil edilmiştir.

Ebeveyn tutumlarının ve 3-6 yaş arası çocuklardaki davranış sorunlarının ebeveynlerin öz yeterlik düzeyleri üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucuna göre; katılımcılar arasında kadın cinsiyetine sahip olan katılımcıların daha yüksek öz yeterlik düzeyine sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Zembat ve arkadaşları (2008) tarafından yapılan araştırmada da bu araştırmadaki sonuca benzer olarak annelerin öz yeterlik algı düzeylerinin genel olarak yüksek olduğu görölmektedir. Luebering de (1995) araştırmasında annelik rolleri ile ebeveyn öz yeterliği arasında olumlu bir ilişki olduğundan bahsetmektedir. Eğitim düzeyi olarak yüksek lisans derecesine sahip olan, çalışmayan grupta olan, 3001-4000 TL gelir düzeyine sahip olan katılımcıların EYÖ puanlarının daha yüksek olduğu fakat cinsiyet dahil olmak üzere bahsedilen bu etkenler açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadığı görölmüştür. Aksoy ve Diken'in (2009) araştırmasında ise ebeveynlik öz yeterlik düzeyinin sosyo-ekonomik durum değişkeninden etkilendiği görölmektedir. Literatürde bulunan başka bir çalışmada ise çalışan annelerin daha yüksek öz yeterlik algısına sahip olduğu belirtilmektedir (Jackson ve Scheines, 2005). Katılımcıların yaşi ile "Ebeveyn Öz Yeterliği" ölçek puanı arasında korelasyon incelendiğinde ise negatif yönde, çok zayıf, istatistiksel olarak anlamlı olmayan doğrusal ilişki bulunmuştur. Katılımcıların "Ebeveyn Yetkinlik" ölçek puanı ile "Ebeveyn Tutum" ölçeği alt boyut puanları arasındaki doğrusal ilişkiler incelendiğinde, "koruyucu" alt ölçek puanı ile negatif yönde, "izin verici" alt boyut puanı ile pozitif yönde, zayıf düzeyde, istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar bulunmuştur ($p < 0,05$). "Demokratik" ve "otoriter" alt boyut puanları ile bulunan korelasyonlar istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p > 0,05$). Mash ve arkadaşlarının (1983) yapmış olduğu bir çalışmada ebeveyn öz yeterlik algı düzeyi düşük olan ebeveynlerin, sıkı disiplin ve baskı yöntemini kullandıkları bahsedilmektedir. Literatürdeki farklı araştırmalarda ise ebeveyn öz yeterlik algı düzeyi yüksek olan ebeveynlerin, çocuklarıyla daha olumlu, yetkin ve tutarlı etkileşim kurduklarına dair

yapılan gözlemlerden bahsedilmektedir (Anthony ve ark., 2005; Hoover-Dempsey ve Sandler, 1997; Oettingen, 1995; Teti ve Gelfand, 1991; Wells-Parker ve ark., 1990). Türkiye’de yapılan başka bir araştırmada elde edilen bulgulara göre annelerin aşırı koruyucu tutumları ve otoriter tutumları ile ebeveyn öz yeterlik algıları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki görülmektedir (Balat ve Yılmaz, 2014). Katılımcıların “Ebeveyn Yetkinlik” ölçek puanı ile “Okul Öncesi Davranış Sorunları Tanımlama” ölçeği alt boyut puanları arasındaki doğrusal ilişkiler incelendiğinde, tüm alt boyutlar ile negatif yönde, istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar bulunmuştur. “Kavgacı-saldırgan” ve “aşırı hareketli” alt boyut puanları ile bulunan korelasyonlar zayıf, “endişeli-ağlamaklı” alt boyut puanı ile bulunan korelasyon ise zayıf-orta düzeydedir. Scheel ve Rieckmann (1998) araştırmalarında, davranış problemleri tanısıyla tedavi gören okul öncesi dönemi çocuğa sahip olan ebeveynlerin ebeveyn öz yeterlik düzeylerinin düşük olduğunu belirtmektedir. Hassall, Rose ve Mndonald (2005) ise araştırmalarında, ebeveyn öz yeterliği yüksek olan ebeveynlerin daha fazla iç kontrol odağına sahip olduklarını belirtmektedir. Maniadaki ve arkadaşları (2005) tarafından ebeveyn öz yeterliği ile dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğunun şiddetine dair algılamaları arasındaki ilişkinin araştırıldığı bir diğer çalışmanın bulguları ebeveyn öz yeterliği düşük olan annelerin DEHB davranışlarını daha yoğun bir şekilde olumsuz yönde algıladıkları şeklinde ortaya çıkmaktadır. Yani, davranış problemleri olan bir çocuğa sahip olmanın devamlı bir stres yaratmasından dolayı ebeveynlerin yeterlik düzeylerinin negatif yönde etkilendiğini belirtmişlerdir. Bor ve Sanders (2014) ise annelerin öz yeterlik düzeyi ile çocuğun problem davranışları ve annelik depresyonu arasında olumsuz yönde ilişki olduğunu bildirmektedir. Dikkat çeken başka bir araştırmada ise, çocuğu 2 yaşındayken sahip olduğu öz yeterlik düzeyi düşük olduğu belirlenen annelerin çocuklarının 4 yaş döneminde ortaya çıkan davranış problemleri açısından ön görü sağladıkları bulgusu ortaya çıkmıştır (Weaver ve ark., 2008). Bahsedilen araştırmalardaki bu bulgular, davranış sorunlarının ebeveyn öz yeterliği üzerindeki etkileri açısından bu araştırmada çıkan sonuç ile paralellik gösterdiği görülmektedir.

Öz yeterliği, ebeveynlik tecrübelerinin çocukların arkasındaki yön tayin edici bir güç olarak görülmesinden dolayı ebeveynlik ve çocuk gelişimi teorisinde değerli görülmesinin önemine değinen Coleman ve Karraker (1998), çalışmalarında öz yeterlik inançlarına dair olan algıların ebeveyn davranışları konusunda öngörü sağladığı ve bu inanca sahip olan ebeveynlerin daha uygun anne baba tutumları gerçekleştirdiklerini

belirtmektedir (Coleman ve Karraker, 2000). Benzer bulgudan Luebering (1995) ile Teti ve Gelfand da (1991) araştırmalarında söz etmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Genel olarak ebeveyn öz yeterlik algısı birçok açıdan önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuklardaki davranışlara ve ebeveynlerin tutumlarına baktığımızda literatürde de birçok etmen ebeveyn öz yeterlik düzeyi açısından önemli bir rol oynamaktadır.

Araştırmada yapılan analizlerin sonuçlarının değerlendirilmesinde ortaya çıkan neticeye bakıldığında ebeveyn öz yeterlik düzeyinin cinsiyet, eğitim, çalışma durumu açısından etkilendiği fakat istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadığı görülmüştür. Ebeveyn öz yeterliği üzerindeki ebeveyn tutumlarının etkisine bakıldığında demokratik ve otoriter tutumlarının istatistiksel olarak anlamlı olmadığı, koruyucu ve izin verici tutumlarının ise istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Ebeveyn yetkinlik puanı arttıkça koruyucu ebeveyn tutumunun düştüğü, ebeveyn yetkinlik puanı arttıkça izin verici tutumun arttığı şeklinde pozitif bir korelasyon olduğu belirlenmiştir.

Çocukların davranış sorunlarının ebeveyn öz yeterliği üzerindeki etkilerine baktığımızda kavgacı-sadırgan, endişeli-ağlamaklı, aşırı hareketli alt kategorilerinin istatistiksel olarak anlamlı çıktığı görülmektedir. Alt kategorilerin puanları arttıkça ebeveyn öz yeterlik düzeylerinin düşük çıktığı belirlenmiştir. Yani, çocuklardaki davranış sorunları arttıkça, ebeveynlerinin kendilerini yetkin hissetme düzeyinin düşük çıktığı belirlenmiştir.

Coleman ve Karraker (1997) ebeveyn öz yeterliği gelişimi konusunda farklı kuramları ele alır. Öncelikle birey, erken çocukluk döneminde kendi ebeveynleri ile olan yaşantısal deneyim sonucunda ebeveyn olmaya dair şemalarını zihninde oluşturmaya başlar. Yine kendi ebeveynleriyle aralarında meydana gelen bağlanmanın niteliğine göre ebeveyn öz yeterlik düzeyinin temelleri atılır. Diğer etken olarak, bireyin içinde bulunduğu toplumun, kültürün ve çocuk yetiştirme stillerinin zaman içinde özümsemesiyle birlikte ebeveyn olmaya dair zihninde bilişsel bir tasarım oluşmasıdır. Sonraki etken, bireyin yakın akrabalarının veya kendi çocuklarının üzerindeki ebeveynlik deneyimlerine yönelik kendi algı düzeylerini oluşturmalarıdır. Son olarak ise, potansiyel bir kaynak olarak, erişilebilen kaynaklarda sistematik olarak açıklık getirilmeyen veya söz edilmeyen, kişinin kendi rollerine yönelik davranışsal ve bilişsel hazırlığı veya hazır bulunurluğu gösterilmektedir.

Bu araştırmanın daha geniş ve bağımsız bir grupta gerçekleştirilmesinin daha etkili bir sonuca ulaşmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

Daha geniş ve bağımsız bir örneklem grubu ile ebeveynlerin öz yeterlik düzeylerini artıran etmenler araştırılabilir. Bu çalışmada, babaların daha az katılım sağladığı görülmektedir. Literatüre bakıldığında da daha çok annelerin öz yeterliğinin araştırıldığı görülmektedir. Bu nedenle, babaların çocuk gelişimi konusunda aktif rol alma süreçleri irdelenebilir ve sağlanabilir. Buna ek olarak, eşler arasındaki ilişki düzeyi ve dayanışma derecesinin öz yeterlik açısından irdelenmesi önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Ainsworth, M.S. & Bell, S.M. (1970). Attachment, Exploration, and Separation: Illustrated By the Behavior of One-Year-Olds in a Strange Situation. *Child Development*, Marc; 49-65.
- Alisinanoğlu & Kesicioğlu, (2010). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Davranış Sorunlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Giresun İli Örneği). Retrieved from <http://acikerisim.giresun.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/123456789/234/O.SerdarKesicioğlu4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Bailey, C.M (2006). "Dealing With Problem Behavior". Furtherance Of The Acts of Congress. Published 1988; Reprinted February 2006.1-2
- Balat, G.U. & Yılmaz, E. (2014). Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumları ile Ebeveyn Öz Yeterlik Algılarının İncelenmesi. *NWSA-Education Sciences*,394-402.
- Bandura A 1977 Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review* **84**: 191–215
- Bandura, A. (n.d.). Self-Efficacy. Retrieved 1994, from <https://www.uky.edu/~eushe2/Bandura/Bandura1994EHB.pdf>
- Barrigo, A.Q., Doran, J.W., Newell, S.R., Morrison, E.M., Barbetti, V. ve Robbins, B.D. (2002) Relationship between problem behaviors and academic achievement in adolescents: The unique role of attention problems. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, Vol 10 Page 233-240
- Başaran, İ.E. (2000) Eğitim Psikolojisi. Umut yayınları. 5. basım, Ankara
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37 (4), 887-908
- Berkson, G. (1996), Development of abnormal focused affections and other stereotyped behaviors. In: *Stereotyped Movements: Brain and Behavior Relationships*, Sprague R, Newell K, eds. Washington, DC: American Psychological Association
- Biçkur, B. (2015). Üniversite sınavına girecek öğrencilerin sınav kaygıları, benlik saygısı ve anne-baba tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Üsküdar Üniversitesi: İstanbul.
- Biederman J. , Munir, K. Ve Knee, D. (1987) Conduct and oppositional disorder in clinically referred children with attention deficit disorder. *Journal of American Academy Child Adolescent Psychiatry* 26: 724-727
- Bolattekin, (2014). Anne-Babanin Bağlanma Stilleri, Anne-Baba Tutumları Ve Çocuklarındaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Retrieved from <http://arelarsiv.arel.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12294/126/TezAlperBolattekin.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Bor, W. & Sanders, M. R., (2004). Correlates of self-reported coercive parenting of preschool-aged children at high risk for the development of conduct problems. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 3 (9),738-745.
- Butovskaya, M. & Kozintsev, A. (1999). Aggression, Friendship, and Reconciliation in Russian Primary Schoolchildren. *AGGRESSIVE BEHAVIOR*,25, 125-139.
- Buluş, M. & Samur, A.Ö. (2016). Beş-Altı Yaş Çocuklarının Sosyal Duygusal Uyumunu Yordamada Ebeveyn Benlik Saygısı, Temel İhtiyaçları ve Öz Yeterliğin Rolü. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,105-119. Retrieved December 28, 2016, from http://pauegitimdergi.pau.edu.tr/Makaleler/938884826_8_makale.pdf
- Campell, S.B.,(1995) Behavior problems in preschool children : a review of recent research, *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 36 pp 113-149
- Campell, S.B., (1997) Behavior problems in preschool children: Developmental and family issues. *Advances in Clinical Child Psychology* 19, pp. 1-26
- Carlson, G.A. Kashani J.H. (1988) Phenomenological of major depression from childhood through adulthood *American Journal of Psychiatry* 145: 1222-1225
- Chwalisz., Altmaier., & Russell. (1992). *Causal Attributions, Self-Efficacy Cognitions, and Coping with Stress*(Vol. 11).
- Coie,J.J. 1990., Towards a theory of peer rejection. In: S.R. Asher and J. Coie, Editors, *Peer rejection in childhood*, Cambridge University Press, Cambridge, UK, pp. 365-401.
- Coleman, P. K., & Karraker, K. H. (1997). Self-efficacy and parenting quality: Findings and future applications. *Developmental Review*, 18, 47-85.
- Coleman, P. K., & Karraker, K. H. (2000). Parenting self-efficacy among mother of school-age children: conceptualization, measurement, and correlates. *Family Relation*, 49, 13-24.
- Coleman., & Karraker. (n.d.). *Self-Efficacy and Parenting Quality: Findings and Future Applications*.
- Cüceloğlu, D. (1996) *İnsan ve davranışı*. İSTANBUL: REMZİ Kitabevi.
- Çağdaş, A. (2000) Okul Öncesi Eğitimde sosyal gelişimi ölçmede gözlem formları. Selçuk Üniversitesi Anaokulu/ Anasınıfı Öğretmenliği El Kitabı, Ya- Pa Yayınları, İstanbul
- D., & G. (2014). Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği'nin Uyarlanması: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışmaları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,11(25), 309-322. Retrieved from <https://toad.edam.com.tr/sites/default/files/pdf/ebeveyn-yetkinlik-olcegi-toad.pdf>.

- Demir, S. (2015). Anneler İçin Ebeveyn Yetkinlik Ölçeğinin Uyarlanması: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışmaları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 282-297. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/412743>
- Demir, S., Gündüz, B. (2014), Ebeveyn Yetkinlik Ölçeğinin Uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(25), 309-322.
- Derman, & Başal, (2013). Okulöncesi Çocuklarında Gözlenen Davranış Problemleri ile Ailelerinin Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki*. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 115-144.
- Diener, L.M. ve Kim, D. (2003) Maternal and child predictors of preschool children's social competence *Journal of Applied Developmental Psychology* Volume 25, Issue 1 , January-February 2004, Pages 3-24
- Dulcan, M. (1997) Practice parameter for the assessment and treatment of children, adolescent, and adult with attention- deficit/ hyperactivity disorder. *Journal American Academy Child and Adolescent Psychiatry* 36: 85- 121
- Dursun, (2010). Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Davranış Problemleriyle Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Retrieved from <http://acikerisim.deu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/12345/7093/265502.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Erbaş, D., Kırçali-İftar, Gönül., Tekin İftar, E. (2004), İşlevsel Değerlendirme (Davranış Sorunlarıyla Başa Çıkma Ve Uygun Davranışlar Kazandırma Süreci) Kök Yayıncılık, Ankara, 1. Baskı
- Erdemir, E. (2017, August 22). Anne Baba Tutumları Nelerdir? Retrieved from <https://www.guncelpsikoloji.net/aile-ve-evlilik/anne-baba-tutumları-nelerdir-h6482.html>
- Eripek, S. (1982). Kuramsal açıdan çocuklardaki problem davranışların nedenleri ve bir sınıflandırma. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 15(2) , 35-46.
- Flammer A 1990 *Erfahrung der eigenen Wirksamkeit [Experiencing One's Own Efficacy]*. Huber, Bern, Switzerland
- Gürsoy, F. (2002). “Annesi Çalışan ve Çalışmayan Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi”, *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, Sayı: 6-7, Haziran- Aralık.
- Gürün, O.A. (1991) *Psikoloji Sözlüğü İnkilap Kitapevi*, İstanbul
- Gortmaker, Walker, Weitzman, & Sobol, (1990). Chronic Conditions, Socioeconomic Risks, and Behavioral Problems in Children and Adolescents. 85(3).
- Gutermuth L (1992), Developmentally-related differences in stereotypical behaviors in children with developmental disabilities. Master's thesis, University of Illinois at Chicago

- Hassall, R., Rose J., & McDonald, J. (2005). Parenting stress in mothers of children with an intellectual disability: the effects of parental cognitions in relation to child characteristics and family support. *Journal of Intellectual Disability Research* 49(6),405-418.
- Hergenhahn, B.R. & Olson, M.H. (1997). *An Introduction To Theories of Learning*, 5th edition. Prentice Hall Inc. <http://dx.doi.org/10.1037/0002-9432.76.4.564>
https://www.researchgate.net/publication/247322803_Self-Efficacy_and_Parenting_Quality_Findings_and_Future_Applications
- Jackson, A.P., & Scheines, R. (2005). Single mothers' self-efficacy, parenting in the home environment and children development in the two-wave study. *Social Work Research*, 29(1), 7–20.
- Johnston, C.ve Mash, E.J. (2001) Families of children with attention deficit /hyperactivity disorder: review and recommendations for future research *Clinical Child Family Psychology Review* 4 : 183- 207
- Kanlıkılıçer, P. (2005). Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği : Geçerlilik Güvenilirlik Çalışması. Retrieved from <https://toad.edam.com.tr/sites/default/files/pdf/okul-oncesi-davranis-sorunlari-tarama-olcegi-toad.pdf>.
- Kargı, E., Erkan, S. (2004). Okul Öncesi Dönem Çocukların Davranış Sorunlarının İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 27, s.135-144
- Kotler, J. C. ve McMahon, R. J. (2002) Differentiating anxious, aggressive, and socially competent preschool children: Validation of the Social Competence and Behavior Evaluation-30 (parent version) *Behaviour Research and Therapy* Volume 40, Issue 8
- Kuhn, J. C., & Carter, A. S. (2006). Maternal self-efficacy and associated parenting cognitions among mothers of children with autism. *American Journal of Orthopsychiatry*, 76(4), 564-575.
- Kulaksızoğlu, A. (1997). *Ergenlik psikolojisi*, İstanbul: Remzi.
- Kutlu, H. (2014). Okul öncesi kurumuna devam eden 5 yaş grubu çocukların saldırgan eğilimleri üzerinde ebeveyn tutumunun etkisinin psikanalitik kuram çerçevesinde incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maltepe Üniversitesi: İstanbul.
- Kültür, S.E. ve Tiryaki, A. (2003) Ayrılık kaygısı bozukluğu olan çocuklarda sosyodemografik ve klinik özellikler *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* Cilt 10 sayı 1 sayfa 3-8
- Livingston, R. (1996) *Anxiety disorders Child and Adolescent Psychiatry* Williams and Wilkins, Baltimore- Maryland s 676- 678
- Luebering, A. (1995). The relationship between perceived parental self-efficacy and childrearing beliefs among first-time mothers of infant. Paper

presented at the biennial meeting of the society for research in child development. Indianapolis, IN, March 30-April 2.

- Maniadaki, K., Sonuga-Barke, E., Kakouros, E., & Karaba, R. (2005). Maternal emotions and self-efficacy beliefs in relation to boys and girls with AD/HD. *Child Psychiatry and Human Development*, 35(3), 245-263.
- Mash, E., Johnson, C. and Kovitz, K., (1983). A comparison of the mother-child interactions of physically abused and non-abused children during play and task situations. *Journal of Clinical Child Psychology*, 12, 337-346.
- Meurling, C.J.N., Ray, G.E. ve Lobello, S.G. (1999) Children's evaluations of classroom friend and classroom best friend relationship. *Child Study Journal*, volume 29 issue 2 page 79-97
- Miller, L.S., Koplewicz, H.S. & Klein, R.G. (1997). Teacher Rating of Hyperactivity, Inattention and Conduct Problems in Preschoolers. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 25(2),113.
- Miller. A.S., (2004) 3 to 4 : Don't go away Scholastic Early Childhood Today , Vol. 19, Iss. 3, p. 34-35 New York
- Morrison, J. (nd). *DSM 5'i Kolay Kullanımı "Klinisyenler İçin Tanı Rehberi"*(Şahin, M. Ed .; Kural, H.U. Çev.). İstanbul, 2016: Nobel Kitap.
- Mutallimova, S. (2014). Lise öğrencilerinde depresyon düzeyi ve anne baba tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Arel Üniversitesi: İstanbul.
- Navaro, L. (1990) Beni Duyuyor Musun? Ya-Pa Yayınları. İstanbul
- Nitzch, C., ve Schelling, C. (1999) Çocuklara sınır koymak, Hayat Yayınları, İstanbul
- Nixon,R.D.V. (2002) Treatment of behavior problems in preschoolers. *Cinical Psychology Review*, volume 22 (4) pages 525-546
- Ogurlu, Ü. (n.d.). Üstün Yetenekli Çocuğa Sahip Ailelere Yönelik Eğitim Programının Ailelerin Ebeveyn Öz-Yeterliliklerine Ve Farkındalıklarına Etkisi. *Milli Eğitim*,144-159. Retrieved 2016, from <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/441322>
- Oktay, A. (1983) Okul Olgunluğu İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, sayfa 256 İstanbul
- Öz, İ. (1997). Çocukta Uyum ve Davranış Bozuklukları. Kök Yayıncılık, Ankara.
- Özbeý, S.(2009). Anaokulu ve Anasınıfı Davranış Ölçeđi'nin (PKBS-2) Geçerlik Güvenirlilik Çalışması ve Destekleyici Eğitim Programının Etkisinin İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi: Ankara.

- Özdal, F.(2003). İlköğretim Dört ve Beşinci Sınıfa Devam Eden, Anne-Babası İle Yaşayan ve Baba Yoksunu Olan Çocukların Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi Yüksek Okulu Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı: Ankara
- Palisin, H. (1986) Preschool temperament and performance on achievement tests, *Developmental Psychology* 22 pp. 766–770.
- Peterson, J.L. ve Zill, N. (1986). “Marital Disruption, Parent-Child Relationships, and Behavior Problems in Children”. *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 48, No. 2. 295–307.
- Prescott, J.W. (1975) Body pleasure and the origin of violence. *The Bulletin of The Atomic Scientists*, November pp. 10-20
- Plotnik, R. (2009). *Psikoloji'ye Giriş*. İstanbul: Kaknüs.
- Reid, W.J.and Crisafulli, A.(1990).”Marital discord and child behavior problems: A meta-analysis.” *Journal of Abnormal Child Psychology*. V o l u m e 18, Number 1 / February.
- Scheel, M. J., & Rieckmann, T. (1998). An empirically derived description of self-efficacy and empowerment for parents of children identified as psychologically disordered. *The American Journal of Family Therapy*, 26, 15-27.
- Seven, (2007). Ailesel Faktörlerin Altı Yaş Çocuklarının Sosyal Davranış Problemlerine Etkisi. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* (51), 477-499.
- Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin kendilik algılarının anne-baba tutumları ve bazı faktörlerle ilişkisi, *Eğitim Fakültesi Dergisi*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Cilt:VII, Sayı:I, 1-19 (<http://efdergi.yyu.edu.tr>)
- Stadelmann,S., Perren, S., Wyl, A.W. and Klitzing,K.W. (2007). “Associations between family relationships and symptoms/strengths at kindergarten age: what is the role of children’s parental representations?” *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. Vol:48 (10) . 996–1004.
- Tabak, N. (2007). İlköğretim 1. Kademe Davranış Sorunları Olan Çocukların Anne-Baba Tutumları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Afyon.
- Teti, D. M., & Gelfand, D. M. (1991). Behavioral competence among mothers of infants in the first year: the meditational role of maternal self-efficacy.*Child Development*62,918–929.
- Tokat., & Okumuş. (2013). Emzirme Öz-Yeterlilik Algısını Güçlendirmeye Temelli Antenatal Eğitimin Emzirme Öz-Yeterlilik Algısına ve Emzirme Başarısına Etkisi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*,21-29. Retrieved 2013, from http://www.journalagent.com/kuhead/pdfs/KUHEAD_10_1_21_29.pdf

- Troot G.E., Friese, H.J. Menzel, M. ve ark. (1992) Use of attention in children with attention deficit disorder, *Psychopharmacology* 106: 433- 443
- Tür,G. (1997) Çocuğun eğitimi (3-6 yaş arası) T.C. Başbakanlık Aile araştırma kurumu başkanlığı yayınları Sayfa 64., Ankara
- Ülgen ,G. ve Fidan, E. (1997) Çocuk Gelişimi. 7. Basım., Milli Eğitim Basımevi Yayınları., s 212-224, İstanbul
- Waldron, S. Sherier D.K. ve ark. (1975) School phobia and other childhood neurosis. *American Journal of Psychiatry* 144 sayfa 653-657
- Weikart, D.P. (1998) Changing early childhood development throught educational development, *Preventive Medicine*, 27, 233-237
- Wittkowski, A., Garrett, C., Calam, R. et al. *J Child Fam Stud* (2017) 26: 2960. <https://doi.org/10.1007/s10826-017-0830-5>
- Yavuzer, H. (1990). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2014). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Santrock, J.W., (2016). *Yaşam Boyu Gelişim*. (Yüksel, G., Ed.). Nobel Kitap.
- Zembat, R., Uyanık Balat, G., Çinko, M., Şengül, L. Ve Acar, M., (2008). Anasınıfındaki çocukların ailelerinin özyeterlilik düzeylerinin incelenmesi. International Conference of Educational Science, Kıbrıs, (ICES'08) 23-25 June 2008, (Edit. B. Özer, H. Yaratın, H. Caner) vol.3, ISBN 975-8401-66-1, 2009.
- Zupan,M., Gril,A. & Kav,T.(2000) The Slovenian version of the Social Competence and Behavior Evaluation Scale Preschool Edition (OLSP): The Second Preliminary Validation. *Horizons of Psychology*, 9(4) 7-23

EKLER

Ek-1. Sosyo-demografik Bilgi Formu

Cinsiyet:	Kadın ()
	Erkek ()
Yaş:	
Medeni Durumu:	Evli ()
	Boşanmış ()
	Dul ()
Eğitim Durumu:	Okur-Yazar ()
	İlkokul Mezunu ()
	Ortaokul Mezunu ()
	Lise Mezunu ()
	Ön Lisans ()
	Lisans (Üniversite) ()
	Yüksek Lisans ve Üzeri ()
Çalışma Durumu:	Çalışıyorum ()
	Çalışmıyorum ()
Aylık Gelir:	0-2000 TL ()
	2001-3000 TL ()
	3001-4000 TL ()
	4001+ TL ()

Ek-2. Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği

Lenore Behar, Ph.D.

Samuel Stringfield, Ph.D.

Copyright 1974 by Lenore Behar, Ph.D.

Aşağıda okul öncesi çocuklarda sıklıkla gözlemlenen davranışların tanımları sıralanmıştır. Her cümleden sonra üç ayrı sütun vardır. “Doğru Değil”, “Bazen Doğru”, “Kesinlikle Doğru”.

- Eğer çocuk cümlede tanımlanan davranışta sıklıkla veya yüksek derecede bulunuyorsa “Kesinlikle Doğru” sütununun altındaki bölüme **X** işareti koyunuz.
- Eğer çocuk cümlede tanımlanan davranışta daha az sıklıkla veya daha az derecede bulunuyorsa, “Bazen Doğru” sütununun altındaki bölüme **X** işareti koyunuz.
- Eğer çocuk sizin gözlemlerinize göre cümlede tanımlanan davranışta bulunmuyorsa, “Doğru Değil” sütununun altındaki bölme **X** işareti koyunuz.

Her cümlelerin karşısına sadece bir **X** işareti koyunuz.

	Doğru Değil	Bazen Doğru	Kesinlikle Doğru	Puan
1) Sakince duramaz. Koşturur veya olduğu yerde zıplar.	-----	-----	-----	---
2) Kıpır kıpırdır.	-----	-----	-----	---
3) Kendisinin ya da başkalarının eşyalarına zarar verir.	-----	-----	-----	---
4) Diğer çocuklarla kavga eder.	-----	-----	-----	---
5) Diğer çocuklar tarafından çok sevilmez.	-----	-----	-----	---
6) Endişelidir. Pek çok şeyi dert eder.	-----	-----	-----	---
7) İşlerini kendi başına yapmaya meyillidir. Yalnızlığı sever.	-----	-----	-----	---
8) Çabuk kızabilir. Kafasının tası çabucak atar.	-----	-----	-----	---
9) Perişan, ağlamaklı veya üzüntülüdür.	-----	-----	-----	---
10) Vücudunda veya yüzünde seğirme, tik ve kişisel özellikler vardır.	-----	-----	-----	---
11) Parmaklarını ve tırnaklarını yer.	-----	-----	-----	---
12) Söz dinlemez.	-----	-----	-----	---
13) Konsantrasyonu iyi değildir, dikkat süresi kısıtlıdır.	-----	-----	-----	---
14) Yeni şeylerden ve durumlardan korkmaya meyillidir.	-----	-----	-----	---

15) Huysuz veya aşırı titizdir.	-----	-----	-----	---
16) Yalan söyler.	-----	-----	-----	---
17) Bu okul yılında çişini ya da kakasını kaçırdı.	-----	-----	-----	---
18) Kekeliyor ve pepeliyor.	-----	-----	-----	---
19) Başka bir konuşma bozukluğu var.	-----	-----	-----	---
20) Diğer çocuklara zorbalık ediyor.	-----	-----	-----	---
21) Dikkatsiz.	-----	-----	-----	---
22) Oyuncaklarını paylaşmaz.	-----	-----	-----	---
23) Kolayca ağlar.	-----	-----	-----	---
24) Diğerlerini suçlar.	-----	-----	-----	---
25) Kolayca vazgeçer.	-----	-----	-----	---
26) Diğerlerine karşı bencildir.	-----	-----	-----	---
27) Alışılmadık seksüel davranışları var.	-----	-----	-----	---
28) Diğer çocukları tekmeler, ısırır, onlara vurur.	-----	-----	-----	---
29) Boşluğa bakar.	-----	-----	-----	---
30) Sizce bu çocukta davranış sorunları var mıdır?-----	-----	-----	-----	---

Ek-3. Ebeveyn yetkinlik Ölçeği (EYÖ)

Vereceğiniz cevaplar "Oldukça Yetersizim (1) ve Oldukça Yeterliyim (7)" arasında derecelendirilmiştir. Size uygun gelen 1-7 arasındaki herhangi bir sütunu işaretleyiniz.		1	2	3	4	5	6	7
Oğlunuz ya da kızınızla ilişkilerinizde aşağıdaki davranışları ne kadar yeterli düzeyde sergileyebiliyorsunuz?		Oldukça Yetersizim		Yetersizim		Yeterliyim		Oldukça Yeterliyim
1	Başkalarıyla yaşadığı sorunlarla başa çıkmasında oğlunuza/kızınıza yardım edebilme							
2	Çocuğunuzun beklenti ya da talepleri karşılama yetersiz kaldığını hissettiğinizde ona kendi ayakları üzerinde durabilmesi için destek olabilme							
3	İstemese bile oğlunuz/kızınıza yardım önerisinde bulunabilme							
4	Kişisel, ailevi ya da işle ilgili sorunlarınıza rağmen oğlunuz/kızınızla ilgilenebilme							
5	Oğlunuz/kızınız kurallara ya da verdiği sözlere uymadığında bu durumu tavizsiz idare edebilme							
6	Oğlunuzun ya da kızınızın özeline girmeden ona rehberlik edebilme							
7	Kaygılarıyla ilgili sizinle özelini paylaşmasını sağlama							
8	Sizinle ilgili eleştirilerini gücenmeden/bozulmadan kabullenebilme							
9	Son derece kişisel sorunlarını sizinle paylaşabilmesini sağlayabilme							
10	Oğlunuz ve kızınızla aranızdaki ilişkiyi ve birbirinizle ilgili duygularınızı konuşabilme							
11	Gerçekçi hedefler belirlemesine ve bunları başarabilmesine yardımcı olma							

Ek-4. Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)

Ws	CÜMLELER	Her zaman böyledir	Çoğu zaman böyledir	Bazen böyledir	Nadiren böyledir	Hiçbir zaman böyle değildir
1	Ben bir başkasıyla konuşurken çocuğumun araya girmesine izin veririm.					
2	Çocuğumun kendine özgü bir bakış açısı olduğunu kabul ederim.					
3	Çocuğumla aynı fikirde olmadığımız zaman, benim fikirlerimi kabul etmesi için onu zorlarım.					
4	Çocuğumu, hayatın ufak tefek güçlüklerinden korurum.					
5	Çocuğuma bağımsız olmayı öğrenmesi konusunda yardımcı olurum.					
6	Çocuğuma, kurallara neden uyması gerektiğini açıklarım.					
7	Çocuğuma yaptığı şeyin önemli olduğunu hissettiririm.					
8	Çocuğumu, kendisi için yorucu olabilecek işlerden korurum.					
9	Çocuğum söz dinlemediğinde ona vururum.					
10	Çocuğumun iyi ve kötü davranışı karşısında neler hissettiğimi ona açıklarım.					
11	Çocuğumu yola getirmek için onu azarlarım.					
12	Çocuğuma karşı koruyucu davranırım.					
13	Çocuğum iyi davrandığında onu överim.					
14	Çocuğumun kişisel görüşlerine saygı gösteririm.					
15	Çocuğumu bir şeyleri kendi başına yapması konusunda cesaretlendiririm.					
16	Arkadaşları çocuğuma sataştığı zaman onu korurum.					
17	Çocuğumun başkaları konuşurken araya girmesine izin veririm.					
18	Çocuğumun cinsel konularda sorduğu soruları anlayacağı bir dilde doğru olarak cevaplarım.					
19	Çocuğum yanlış bir şekilde davrandığında ona bağırırım.					
20	Ebeveynlik konusunda bir yanlış yaptığımda çocuğumdan özür dilerim.					
21	Çocuğumu, kendisi için zor olabilecek işlerden korurum.					
22	Çocuğumun hastalanmasından endişe ederim.					
23	Çocuğumun duygularını serbestçe ifade etmesine izin veririm.					
24	Çocuğumun istediği saatte uyumasına izin veririm.					

		Her zaman böyledir	Çoğu zaman böyledir	Bazen böyledir	Nadiren böyledir	Hiçbir zaman böyle değildir
	CÜMLELER					
25	Çocuğum yanlış davrandığında, bunun neden yanlış olduğunu ona açıklarım.					
26	Çocuğuma kızdığımda çocuğumu cezalandırırım.					
27	Fiziksel cezayı, çocuğumu disipline sokmanın bir yolu olarak kullanırım.					
28	Çocuğumun hayal kırıklığına uğramaması için elimden geleni yaparım.					
29	Çocuğumun büyüdükçe yeni şeyler denemeyi göze alması gerektiğine inanırım.					
30	Çocuğumun her şeyi yapmasına izin veririm.					
31	Çocuğumun yanlış davranışını görmezden gelirim.					
32	Çocuğumu başka çocuklarla kıyaslarım.					
33	Çocuğumun şımarıklıklarına göz yumarım.					
34	Çocuğumu şımartırım.					
35	Çocuğuma karşı çabuk öfkelenirim.					
36	Çocuğum bana bir şey anlatırken sözünü kesmeden dinlerim.					
37	Çocuğuma bir şey alırken onun da fikrini alırım.					
38	Çocuğumla her konuyu konuşabilirim.					
39	Çocuğuma karşı sabırsızım.					
40	En ufak bir hatasında, çocuğumu cezalandırırım.					
41	Çocuğum için hemen hemen bütün eğlencelerimden fedakarlık ederim.					
42	Çocuğumun kendi başına becerebileceği şeyleri denemesi için ona fırsat tanırım.					
43	Çocuğuma bana sormaksızın şahsi eşyalarımın herhangi birini alıp kullanmasına izin veririm.					
44	Evimizde hangi televizyon programının izleneceği, çocuğumun isteğine göre belirlenir.					
45	Çocuğumu yapabileceğinden fazlasını yapması için zorlarım.					
46	Çocuğumu, onun cesaretini kırabilecek zor işlerden uzak tutarım.					

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER:

Banu ARSLAN

Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Programı

Doğum yeri ve tarihi: İSTANBUL 17.07.1992

e-mail: banu.arslan@live.com

EĞİTİM BİLGİLERİ:

Lisans (2010-2015): İstanbul Bilgi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji bölümü

İstanbul Üniversitesi: Aile Danışmanlığı Programı

GÖNÜLLÜ ÇALIŞMALAR VE FAALİYETLER:

Bilgi Açık Kapı: İstanbul Bilgi Üniversitesi hocalarından Klinik Psikolog Ayten Zara'nın öncülüğünde yürütülen projelerde çocuklarda ihmal ve istismara yönelik farkındalığın artırılması konusunda proje gerçekleştirildi. Proje kapsamında hazırlanan sunum ve broşürler Türkiye'nin çeşitli illerinde gerçekleştirilen gönüllü farkındalık seminerlerinde dağıtılmıştır.

AÇEV: Anne Çocuk Eğitim Vakfı'nda bir dönem sürecinde gönüllü olarak ortaokul öğrencilerine yönelik İngilizce Öğretmenliği yaparak AÇEV gönüllüsü olmanın deneyimini kazandım.

ÇOKMED: Çocuk koruma seminerleri kapsamında çocuklarda ihmal ve istismar farkındalığı üzerine 12 haftalık bir çalışmada bulundum.

OYDEP: Bahçelievler RAM tarafından öğretmenlerin gelişimi adına organize edilen Özel Yetenekli Çocuklara Destek Eğitim Sağlanması, Toplumsal Bilinç ve Duyarlılığın Artırılması Projesi'nde organizasyon ve koordine konusunda görev alındı ve eğitimlere katıldım.

İŞ DENEYİMİ:

Mavi Umut Eğitim Kurumları (2015-2018)

Kurumda bulunduğum 3 yıllık süreçte ilkokul ve anaokullarından sorumlu olarak çalıştım. Kurumun 8 şubesinden sorumlu olduğum bu yoğun süreçte, yüzlerce çocuk ve aileyle çalışma fırsatı yakaladım. Aile seminerleri, öğretmen seminerleri ve öğrenci rehberlik çalışmalarıyla çocuk gelişimi konusunda birçok yönde faaliyette bulundum.

Kaşif Çocuk Akademisi Anaokulları (2018-)

STAJLAR

Can Kardeş Çocuk Köşkü Anaokulları (1,5 yıl)

Bahçelievler Rehberlik ve Araştırma Merkezi (1 yıl)

NP İstanbul Beyin Hastanesi (15 gün)

EĞİTİMLER

Çocuklarda Bilişsel ve Davranışçı Terapi: POEM-BDPD (Vahdet Görmez)

Çocuk Rorschach: Neslihan Zabcı, Rorschach Derneği

Çocuk Resimlerinin Projektif Değerlendirilmesi: Funda Akkapulu Aydın, Rorschach Derneği

Oyun ve Masal Terapisi: Şebnem Kartal Sosyal Bilimler Enstitüsü

PASS Teorisi-Bilişsel Müdahale Programı: Tamer Ergin, Çocuk Psikolojisi derneği

CAS (Bilişsel Değerlendirme Sistemi): İstanbul Üniversitesi

DENVER II Gelişim Tarama Testi: Gelişimsel Çocuk Nörolojisi Derneği

Çocuk Ergen Değerlendirme Testleri: KİM Psikoloji

Stanford-Binet: KİM Psikoloji

GİLLİAM Otistik Bozukluk Derecelendirme Ölçeği: İbrahim Halil Diken

ETEÇOM-Etkileşim Temelli Erken Çocuklukta Müdahale Programı: İbrahim Halil Diken

Çocuk terapisi eğitimleri: Mehmet Teber, AHENK Çocuk

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSEL OLMAYAN ARAŞTIRMALAR
ETİK KURULU BAŞKANLIĞI

SAYI: B.08.6.YÖK.2.ÜS.0.05.0.06 /2018/1038

24/12/2018

Sayın Dr.Öğr.Üyesi Emel SARI GÖKTEN
(Banu ARSLAN)

Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulunun 24/12/2018 tarihinde yapılan 13 No.lu toplantısında “Ebeveyn Öz Yeterlik Düzeyinin Çocuk Yetiştirme Tutumları ile 3-6 Yaş Arası Çocuklardaki Davranış Problemleri Üzerindeki Etkisi” adlı araştırma projenizin etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Doç. Dr. Cumhuriyet TAŞ
Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik
Kurulu Başkanı